

*Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здопаты,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)*

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШНЯ
ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE
ŁEMKÓW

LEMKO
ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК * РІК ХІІІ, Нр 2 (59) МАРЕЦ - КВІТЕН 2001 * КРЕНИЦЯ - ЛІГНИЦЯ

**Христос Воскрес
з мертвых,
смертю знищыл смерт
і тым, што в гробах,
жытя дал.**

Бесіда

Часопис Головного Заряду
Стоваришчыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню
історні, культуры
і языка Лемків

інфармуэчыі о жыттю
нашой і братніх нам
суспільности

плакаючыі вірні
надії прадідів і вітців

В *Бесіді* почуеш смак
рідного слова, такогo,
як передати го треба
Твоім дітям і внукам

Буд спілучастником
і спілтворцьом *Бесіды*,
бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
і шанувати тя будут Люде

Чытай *Бесіду*
Внуку і Діду!

(...) Даяких десят-пятнадцет рокі тому одступство од офіційной теоріі, згідні з яком Українці, Росіяне, Білорусы походят од давноруского народу, был доправды неможливий. Аж днес нашы науковці шлідом за своїма колегами з вільного сьвіта все частійше і гучнійше твердят, што наявных історичных і фіялологічных доказів за мало для доведіня факту істнуваня давноруского этносу.

Олександр Скопненко, *Нова книжка...*, стор. 11

(...)...одкрывал перед Поляками окропніст выселіня в 1945 и потім в 1947. Высьміял офіційну демагогію, котра в неперебірливий спосіб оправдувала вчынкы польскых власти. Повіл дуже неприсмно-сти Полякам – та добрі, же він, бо Лемкы не годни были. Не годен прецін господар выгварювати гостьови свої жалі и скаргы на нього.

Павел Коробчак, *Голос Лемків про себе*, стор. 12-13

(...) Слухам, смотрю і думам... може в тых дітях выступуючых на сцені ест наша надія? Сьмію ся кед героіня комедіі, Гаська, вертаюча по службі в місті до хьжы, забыла свій рідний язык і не хоче собі припомнути кым ест. І плачу як в кінци тато і мама берут ю в свої обятя, ціауют – бо вернула не лем тілом, а і душом до своїх. То сут слезы радости.

Михал Сандович, *Сьміх през слезы*, стор. 15

(...) Маме той інтелігенціі юж наравду дуже (пропорціональні до нашого чысла), а еднак не творит она велькой силы яко група, яко середовиско опініотворче, яко еліта ведуча свій нарид по найліпший, наймудрижший дорозі – бо зме ізолюваны од себе. Мало того, навет в Стоваришчыню не видно тенденціі до творіня той велькой силы і то ест наш найвекший блуд і грех.

ЯГО, *Дорога Редакцію "Бесіды"*, стор. 16-19

Usłyszałem w Bartnem historię o współczesnym zbójniku. Staralem się nie „upiększać” ani nie poprawiać języka, może przyda się do „BESIDY”? Szkoda, aby historia odeszła w zapomnienie. Może lepiej byłoby drukować w języku łemkowskim?

Zygmunt Malinowski, x x x, стор. 20

На передній сторони окладанкы – *Явірчанський Крест*,
фото: Ярослав Барна;

На задній сторони окладанкы – *Пришла весна в Карпаты*,
фото: Петро Басальга

Новини – не новини не лем з Лемковини

◆ Різдвяні свята були нагодом до стрічі в Меджелабірцях учеників двох важних осередків русинського язика – Гімназії ім. Петра Кузмяка в Руській Керестурі (Югославія) і місцевої ОШ. Молоды люде собі взаємні і старшим представили наші різдвяні традиції.

◆ 12 січня в Будапешті отворено выставу маляря Афанасія Фединця, о яком знаний мадярскій критик Мікльош Абошонці написав: „Він вмісти в собі смарагд карпатських гір, синяву чистых гірських потоків, традиції, обычаї дорогого для нашого народа.”

◆ 14-20 січня гостила во Франції Др Олена Дуць-Файфер, викладовця Ягайлонського Університету і член нашої редакції. Мала там цикл лемкознавчих выкладів – на Університеті Шарля де Голя в Аль і на парижській Сорбоні.

◆ 19 січня в Пряшіві проведено медже заінтересуванымі сторонами розмову в справі правного повороту „Руского Дому” до власителя, о што старат ся Автентичний Рускій Клуб – 1923, організація оновлена на старым статуті (подібні як Стоваришчя „Руска Бурса” в Горлицях). Справу рішит Окресний Суд в Пряшіві.

◆ 21 січня традиційні організувано в Рускій Бурсі перегляд колядників. Під ведіньом учителя лемківського язика выступилиа групи з Гладьшова, Роддья-Боднаркы, Устя Руского і Крениці.

Квалядуют креничане. Фото: П.Шавлюк

◆ 26 січня Папа Римскій Іван Павел II затвердив на становиску главы Української Греко-Католицької Церкви єпископа Любомира Гузара, возводячы го єдно-

часні в сан кардинала. 28 січня одбыла ся во Львові інтронізація нового предстоителя УГКЦ.

◆ 10 лютого в концертній салі креницької „Піяльні” выступили з колядами: Хор Православной Молодежы Перемьшльско-Новосандецької Єпархії, камеральний ансамбль зо Львова, хор Православной Парафії в Крениці, а тиж креницька молодіжна група колядників.

◆ 11 лютого в Рускій Бурсі одбыла ся премера штуки Клавдия Алексович „Отуманена”. Была то таковой і премера діяльности Молодичного Театру „Терка”, діючого при Рускій Бурсі. 18 лютого штуку выставлено в Крениці і Ганчовій (шырше чытай на ст. 15).

Завершаюча сцена з „Отуманеной”.
Фото: М.Сандович

◆ 22 лютого в Ческых Будейовицях отворено II Дни Словацкой Культуры, в рамках яких організувано і выставу шыроко знаного (тїж з наших выдань) русинського карикатуриста Федора Віно.

◆ 25 лютого – як подає „Наше Слово” з 11.03 – во вроцлавській домівці ОУП бавили ся, на закінчянія карнавалу, діти – ведены через о. Аркадія Трохановського. Як констатує автор короткого допису „Шкода, що малих українців з Олесниц і Олави не було на завершєнні карнавалу”. Ей, олявскы Біляничане! Што ся з вами водит?!

◆ 26 лютого в Варшаві одбыла ся засіданя Меджересортной Корпорації (Zespołu) Народовых Меншын посвячене проблемам інвестицій для тых же меншын. Зо стороны СА в засіданю браа участ Заступця Ведучого Стоваришчя др інж. Михаа Сандович.

З пресы

Śpiewy różnych wyznań

Śpiewy bożonarodzeniowe mają w Złotorzy swoją odległą tradycję. (...) W tym roku, 13 stycznia śpiewy w kościele pw. NMP miały po raz pierwszy międzynarodowy i eklezjastyczny charakter. (...)

Wśród zaproszonych gości byli: dyrektor Biura Euroregionu „Nysa” Andrzej Jankowski, zastępca starosty Miłomia Lubomir Majlis (...), dyrektor Banku Zachodniego Jan Dziadyk.

Licznie zebranej publiczności, która zasiadła w kościelnych ławkach, zaprezentowało się pięć zespołów, którymi były: (...)

- **Cantemus** – jeden z czołowych w Europie i jeden z najlepszych czeskich żeńskich zespołów kameralnych. Założony 17 lat temu. (...)

- **Chór parafii prawosławnej w Legnicy** – istnieje od chwili założenia parafii, tj. od 1948 r. Potrzeba zaistnienia chóru podyktowana była wymogami liturgii prawosławnej, która trudno sobie wyobrazić bez śpiewu chóralnego, odpowiadającego na modlitewne prośby przebitera. Chór śpiewa utwory cerkiewne kompozytorów rosyjskich, ukraińskich i korzysta z melodii liturgicznych regionu Łemkowszczyzny. Dyrygentka jest Irena Koziol.

- **Stadschor Zittau** – chór miejski z Zittau. (...)

- **Chór Nauczycielski „Bacalarus”** – powstał 15 lat temu. Jest czołowym zespołem amatorskim na Dolnym Śląsku. (...)

– Spełniło się zamierzenie organizatorów, aby poprzez śpiew zbliżyć ludzi, narody i różne wyznania, aby wytworzyła się przyjazna atmosfera propagująca porozumienie i sąsiedzką współpracę – mówi Alfred Michler, złotoryjski historyk, pomysłodawca euroregionalnych prezentacji koled. (Gazeta Staronka, Gazeta Złotoryjska, 31 stycznia 2001 r.)

Wetyja i kolada czyli łemkowskie tradycje

W cieniu GCK i MDK, z dala od zgiełku miasta prowadzi swą działalność oświatowo-kulturalną Ruska Bursa przy ul. Sienkiewicza. Bogaty program stowarzyszenia, któremu przewodniczy Jan Kwoka, ⇒

ciekawe i różnorodne propozycje przyciągają Lemków z Gorlic i okolic oraz z Krynicy. Bursa teńi zyciem zwłaszcza w jedną niedzielę miesiąca, gdy – zgodnie z harmonogramem – odbywają się zaplanowane imprezy i prezentacje. Rozbrzmiewa wówczas lemowska mowa i piosenka, czytana i recytowana jest proza, poezja, podziwiać można twórczość plastyczną. Niedzielne „besidy” czyli rozmowy, to spotkania kilku pokoleń. Te najstarsze są pełne troski, by „ocalić od zapomnienia” i przekazać najmłodszym nie tylko lemowski język, ale również zwyczaje, obrzędy i tradycje dziadków oraz pradziadków. Doskonałą okazją przypomnienia był czas świąteczno-noworoczny. Najpierw przed polskimi świętami Bożego Narodzenia przygotowano tradycyjną lemowską Wętyję, czyli Wigilię. Zanim uczestnicy spotkania zgrupowali się wokół wigilijnego stołu, o wigilijnych zwyczajach opowiadali: dr Olena Duć-Fajfer, mgr Mirosława Chomiak, Anna Tylawska, ks. Andrzej Kwoka. Przepiękną gawędą, przeplatana własnymi wierszami, dzielił się lemowski poeta Piotr Trochanowski-Muriana. Wiersze recytowali również najmłodsi: Paweł Kopcza i Anna Kopystiańska – utwór „Wętyja” Jarosława Zwolińskiego oraz „Naszy łyżki” Ewy Wansacz. Wspólna modlitwa „Otcze nasz” przy przygotowanym według tradycji stole – świeca, prosfora, małe kawałki chleba, czosnek z solą i życzenia oraz dwanaście potraw. (...) Te degustacje wigilijnych potraw zakończyła kołęda „Wo Wyflejemi”. Czas kołęd, czyli koład, nadszedł w Ruskiej Bursie 21 stycznia. Przypomniano zwyczaj kołędowania na Lemkowszczyźnie. Małych chłopców kołędników nazywano polaznykami. Grupy takich kołędników przybyły do Bursy z Uście Gorlickiego, Rozdzieleń – Bednarki, Gładyszowa i Krynicy. Śpiewali i składali życzenia – tradycyjnie, po lemowsku. (...) (Roman Dziubina, *Kurier Gorlicki*, 1/2001)

Lemko nie może bez lasów

[Reportaż autorstwa Pawła Smoleńskiego, opublikowany w *Gazecie Wyborczej* z 21 stycznia 2001. Na tyle obszerny /12 stron wydruku z internetu/, że niemożliwym jest poprzez przytoczenie fragmentów oddać jego klimat, wyrokować o jego wartości. Przetę namawiam, bardziej zainteresowanych, zajrzeć na

internetowa stronie file:///C:/WIN-DOWS/TEMP/Gazeta_Wyborcza_Magazyn.htm). Zajrzeć, może nie tyle warto, ile trzeba. To klasyczny przykład wykorzystania przez dziennikarza chłopów-młotów dla celów, tak zwanych, humanitarnych. Jednakże dziennikarza winiłbym tu najmniej, on od tego jest, żeby wykorzystać – z jednej strony, owszem – precudowną, prostą, autentyczną chłopską filozofię, niewypartytowaną miłość do własnej ziemi i nieba (tu szczególnie – Kaszczak, jeden z bohaterów reportażu), aie z drugiej strony – ukazać „bohatera” Czuchę, co *ćmi klubowe, rzuci grubym słowem*. Takim słowem:

(...) A to żydowskie muzeum, co jest niedaleko, to roztrwali za Olinerowe złoto. Tak przynajmniej mówią.

(...) Jak chodzili my na kawalerkę do Gładyszowa, to każdy gotów, bo tam lubili w mordę dać. Nawet jak osadnicy wyjechali, w Gładyszowie nic się nie zmieniło.

(...) Niektóre przywykły do prawosławia. Inne w prawosławnej wierze rodzone. Chciałem do grekokatolickiej wiary wrócić, bo to nasza wiara pradawna, jak ziemia i lasy. Ale inne ludzie, całkiem niedużo, nie chcieli.

Trudno zostawić to bez odpowiedzi:

- Lyska się Olinerowe złoto, ha? Jeśli by go dali – raz jeszcze zamieniłbyś za nie Watrę, Stowarzyszenie do którego chwilkę bez złota należałeś, wszelkie wartości?

- Wyniosłeś całą mordę z Gładyszowa, bo ja dalej masz. Więc podziękuj rodakom za nadmiar szacunku!

- Nie posiłkuj się pradawnością, o której pojęcia nie masz. Jeśli tych, co *nie chcieli było całkiem niedużo* (a tych co chcieli – co niby logiczne – musiało być dużo), to czemuście nie wrocili? Syteny pacerli do neba ne idut!

(...) Pierwszą Watrę zaplanowali na rok 1983. Aleksander Maślej chodził po urzędnikach, a tu wszędzie odmowy. Wojewoda nowosądecki, komunista. Ale ludzki człowiek, poradził: panie Maślej, znajdźcie sobie taką datę, żeby władza nie mogła odmówić. Wybrali 22 lipca. I tak już zostało.

Ten akapit jest odredaktorski, ale przecież redaktor wadomości, z takimi detalami, z paica nie wyszał. Widzisz więc, ty który mu to powiedziałeś, nawet tego nie wiesz, że pierwsza Watra odbyła się w sierpniu. I tego, że – pomimo rzeczywiście wielkich trudności – udało się to załatwić (P. Trochanowskiemu /który przyjął na siebie odpowiedzialność za imprezę – mam to pismo przed sobą/ i W. Grabanowi) w Urzędzie Gminy Uście Gorlickie, bez wstawiennictwa wojewody... Z drugiej stro-

ny wiem, że wiesz (bo trudno znaleźć Lemka, który nie byłby na tamtych Watrach), kto organizował pierwsze Watry. Więc – za jakie złoto lżesz?! Jakże możesz z tym żyć?!... Czy tak wygląda cała wasza „objednana” prawda?

Magia Lemków

Kolorowe fotografie Szymona Barny, artysty pochodzącego z Lemkowszczyzny, prezentowane są we wrocławskim Arsenale. Przedstawiają piękno Beskidu Sądeckiego i cerkiewnej architektury.

Agnieszka Wójcik: Dlaczego fotografuje Pan Lemkowszczyznę?

Szymon Barna: To magiczny świat. Piękny krajobraz, nastrojowe wnętrza cerkwi, stare kapliczki, krzyże, bajeczne chwile: poranne mgły, pajęczyny ukryte posród drzew, kolorry. To mnie fascynuje.

- Jak długo fotografuje Pan Lemkowszczyznę?

- Zdjęcia, które pokazują na wystawie, pochodzą z ostatnich czterech lat. Lemkowszczyznę odwiedzam dość często, nie tylko po to, żeby fotografować. (...)

- Co udało się Panu przekazać?

- Bardzo trudno jest przenieść swoje przeżycia czy klimat pejzażu na dwuwymiarowe zdjęcie, choćby dysponowało się najlepszą techniką... Najtrudniej opowiedzieć ludzkie historie, o których mówią stare, odrapane cerkiewne mury i wytarte progi. Całe pokolenia przez wieki przychodziły tu ze swoimi radościami i smutkami. Ludzie przynosili tu nowo narodzone dzieci i oplakiwali zmarłych. (...) Dużo po tych okolicach wędrowałem. Często czułem się pokonany. (*Gazeta Wyborcza /Dobnośląska*, 03.03.2001)

Lemkowie w Willi Decjusza

Wieczór lemowskiej poezji – twórców z Gorlickiego i Krynicy – zorganizowano w krakowskiej Willi Decjusza. Wiersze czytali i śpiewali m.in. Julia Doszna, Piotr Trochanowski i Paweł Stefanowski. O odrębności języka lemowskiego mówiła Olena Duć-Fajfer z Katedry Antropologii Literatury i Kultury Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Skomlikowane meandry historii ludu lemowskiego w XX wieku przybliżył etnograf z Nowego Sącza dr Antoni Kroh. (*Dziennik Polski*, 14.03.2001)

Parafianie zbudują kościół

(...) Od 1947 do 1997 r. Kościół pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Krynicy był rzymskokatolicki. Dziś jest pod wezwaniem św. Piotra i Pawła, ozdobiona przepięknym ikonostasem. Cerkiew należała przed laty do wyznawców religii grekokatolickiej. Po wysiedleniu Łemków z tych okolic, w związku z Akcją Wisła w 1947 r., stała się własnością wyznawców religii rzymskokatolickiej. W latach dziewięćdziesiątych doszło do odtworzenia w Krynicy parafii grekokatolickiej, której wierni zaczęli modlić się wspólnie z katolikami w jednej świątyni.

Parafianie obu kościołów i ich proboszczowie żyli w stosunkach sąsiedzkich i przyjacielskich, w świątyni zaś było wystarczająco dużo miejsca dla obu wyznań. Sytuacja ta stanowiła przykład autentycznego ekumenizmu. Kiedy pojawiła się tendencja zwrotów utraconych własności, ks. Bp Józef Zyciński oddał grekokatolikom kościoły m. in. w Krynicy, Uściu Gorlickim, Nowicy, Petnej, Śmietnicy. (...)

Parafia rzymskokatolicka stała więc przed koniecznością budowy nowego kościoła. Wierni pogodzili się z faktem prawa własności, choć ciężko im opuszczać świątynię, o którą dbali, i w której modlili się przez wiele lat. (...)

- Dlaczego nie może być jak dawniej? - pytają zdziwieni. (...)

Okazuje się, że propozycje połączenia obu wyznań w jednej cerkwi są utopijne, gdyż sprawy posunęły się już za daleko. Budowa zostanie więc rozpoczęta w momencie, kiedy PPU zwolni teren. (Akr. *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 13.03.2001)

Przed sezonem...

(...) W tym roku gładyszowska studziska zamierza świetnie realizować jazdę leczniczą na koniach, czyli hipoterapię. (...)

Teraz o imprezach. Przewidziano dwie główne. Pierwsza będzie „Majówka z *Gazety Krakowskiej*”, zaplanowana na 27 maja br. Rozpocznie się niekonwencjonalnie, poświęceniem kaplicy prawosławnej na Górnym Regetowie, wyremontowanej przez księdza B. Rańczuka. (...) (bit. *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 21.03.2001)

СТЕФАНІЯ ТРОХАНОВСКА

26 квітня виконять ся 50 років сучасній лемківській поетесі Стефанії Трохановській. Знам, же жінкам не рахує ся років, але кед не скривал єм того в інших випадках, не буду і тепер. Тымбарже же то моя братова...

І якує мі писати? Ніт, не буду писал о братовій, а о поетесі – Стефанії Трохановській, добрій сучасній лемківській поетесі. Гварю тото з цілым переконаньом, збудуваным не лем на суб'єктивних одчутях, - Вчу лемківского в школі, в остатніх класах перерабляме нашу літературу, на остатку – сучасну. І было для мя заскочыньом, коли при читаню верши Стефанії Трохановской спостерю єм выразне оживліня молодежи, значні більше нич при інчых наших сучасниках, аключні зо мною. Так, молодеж найліпше одберала тоты вершы – стислы, короткы, выразны. І тота реакція не тычыла ся лем верши еротичных, што в випадку молодежи было бы над выраз зрозуміле (інча справа – што еротика Авторкы, є барз цінна для нашой літературы, цінка і зато – же рідко стрічана).

Застававлям ся нераз, якым дивом Авторка – на штоден до пересады бесідлива – годна творити так „непрегадану” поезію. Потверджат ся – Чловека вчый ся ціле жытя.

Приймий же, Стефанію, в час свого Ювілею – найліпшы жычыня. В першым ряді, акуратні – зрозумліня од сьвіта, не лем в однесію до верши. І тото завітне жычыня, котрого сполніня каждому потрібне – *Многих і благых літ!* (пт)

СТЕФАНІЯ ТРОХАНОВСКА

По ярмаку

одкале
верташ
Руснаку
зо сьвіта
далекого
вертам
і знам
єдно
же єм змудріл
сумлінні
жаль
што по ярмаку

X X X

Карпаты
розлука
і любов
годен
вас забыти
лем тот
што вас
не годен

Гніздо і яйце

яйце
з гнізда выпало
бо глядало короны
гніздо ся през-то
не поменшало
а яйце
зіли вороны

X X X

вовкы
выют
по горах
ім ся барже
повело
остали

Вербина

од віків
над дольом
чловека
стремчыня
сьлідом
гуси дикых
по сьвіту
блуджыня
ни мисця
на землі
ани
зрозумліня
то жытя
Русина
гіркс
як вербина

Остаючы при темі, зачынаме публікацыю наступнага роздзду кніжкы п. Богдана Горбала *Палітычна-дзяльніст Лемків на Лемковіні, 1918-1921 – Русофільскій рух, січен – червец 1921*. І добры ся нам складат. Адже дае то дост округла – 90-та річниця шч не найпочеснійшых подій в історіі нашого народу.

БОГДАН ГОРБАЛЬ

Русофільскій рух Січен – Червец 1921

На саму Різдваю велію (за юліянскім календарьом), шестого січня 1921 рока польскы власти доконали арештуваня трьох лемківскых проводырів: др Ярослава Качмарчыка, о. Димитрия Хыляка і Миколая Громосяка. Священник Димитрий Хыляк поліціантови, што го арештувал, же Полякы не маюць права арештувати го на рускій землі, та протест на ніч ся не здал. За безпосередню прычыну арештуваня краківскій „*Naprzód*” мал тото, же деякы лемківскы села в горлицкым і новосандецкым скаржыли ся писемні в Варшаві на зле трактуваня Лемків через аьокальны польскы власти. „*Naprzód*” підкрісая тіж тото, што другом прычыном мала быти діяльніст лемківской еміграціі в ЗДА, котра жалыла ся пред америцкыма властями на недопущаня через Поляків америцкой жывносьтьовой помочы на Лемковіну. Хоць заправды мало то значыня, та вышытко едно вызразі видно, што од должшого уж часу польскы власти дужыли до осягніня поной інтеграціі Лемковіны з рещтом краю і арештуваня былі наступным кроком (по примусовій мобілізаціі) до зламання операючых ся тому Лемків. Зато тіж іх проводырям поставлено зашмарыня зрады стану і обвинено іх о нагварюваня лемківскых поборовых до одмавляня службы в Польскым Войску (одчытуване як переступство против збройных сил державы).

Шлідство в справі лемківскых проводырів розпочал ішы в 1920 році судовий урядник в Ёрибові, Юліян Скальскі. По зобраню обвинюючых доводів переказал він справу до прокуратуры в Новым Санчы, а тота выдала наказ арештуваня.

По арештуваню продолжувано інтенсивне шлідство, котре потырвало до початку червця 1921 рока. Через пят місяці вязнено арештуваных, а родинам наказано платити за іх утриманя. Польскы власти задбали о тото, жебы інчы лемківскы лідеры не заяли місця арештуваных. Медже інчым стисли

контролювано евентуальны повороты Лемків до Польшы – з Чехо-Словаціі. Стараючій ся о такій то поворот для мужа, жені др Александра Ціханьского одповіджено, што: „[...] *Президія Намістництва* (в Новым Санчы – Б.Г.), хоць не ставлят ніякых перешыкід што до повороту мужа пані Ціханьской – дра А. Ціханьского до сталого місяця замешканя в Крениці Здрою, та не ма основ выдавати якогонебуд роду тваранціі заступляючых го перед піднятю против нему евентуальных адміністраційных ці судовокарных доходжынь. (...) В выяснію такого становіска польскых власти (не поданым Ціханьскій) стверджено, же: „[...] Уділіня зозволіня дрови Ал. Ціханьскому на поворот з Пряшова до Крениці не є пожадане, а то одтале, што на Ціханьскым тяжат барз поважны зашмарыня натуры політычной, же др А.Ц. выйхал в цілях конспірацііно-організаційных, а теперішні стараня ся о його поворот до краю можут быти звязаны з даяком місіюю, котру ма сполнити. Отже з увагы на теперішню сітуацію, яка панує на Лемковіні, перебуваня дра А.Ц. в Крениці може быти шыкідлівый для інтересів державы. (...)”

На 25 січня возвано до Ёрибова вйтів лемківскых громад, котры підписали в грудні протест тычучій ся запертя т.зв. америцких кухен в іх регіоні. Акція тота мала вызразі пачіфікацііный характер. При доконаных скорше арештуванях не чудным было, што ставило ся лем трьох Лемків (Роман Хыляк і М. Трохановскій з Білцаревой і Александер Гамбаль з Чарной). На стрічы представітелі польской адміністраціі ствердили, же запертя кухен было нашлідком загальноі іх редукаціі, котра уж скорше обняла землі етнічні польскы. Лемкы, вызразі хотячы оминути клопоты (арештуваня?), выкрутили ся тым, же... не знаюць чытати і не знали што підписали (при тым стверджуючы вышытко едно, же думали што была то просьба о... поновлене отворіня кухен!). В цілі придбаня дальшых выяснінь Полякы післали авто до Білцаревой, одкале привезено священника Теофіля Качмарчыка. Тот выпер ся організуваня протесту, а обтяжыл тым Віктора Гладика (котрого не было на Лемковіні в грудні 1920 рока). Під натиском повітового фізыка др Цепельовского, свящ. Теофіль Качмарчык „[...] в першій хвилі признає ся, же чытал яжаліня, коли уж было підписане, раптом зрыває ся з обурыньом і криком, што уж должше не остане, бо ту безчестят го, русиньского каноніка і старого чловека і лишывшы футро выходит (...). Ціла тота стріча проведена была під дик-

тандо Марії Дунін-Борковской, котра за всяку ціну старала ся довести Варшаві, же не виповіла слів, котры Лемкы цитували в протесті з 8 грудня 1920 рока. Документ споряджений по стрічы очыщал ю з того обвинія і презентував льокальны польскы власти як органы дбаючы і стараючы ся о лемківску меншіст в повіті.

В такій ситуації всяка зорганізувана політична діяльність на Лемковині устала. В єднім з листів з того часу писано: *«(...) В нас біда росне скоро. Нарід наш не єст в силі бороти ся з польскыма шовіністами. Наши проводырі, оборонці, вітцьове одышли до Чех (Чехо-Словації – Б.Г.), інчы згынули, інчы зас в гарештах – а тоты, што остали, боят ся уста отворити, бо страх обницмат іх перед перецилдуванямы. Мы голодны, голы, без кавальця хліба лишены. Страх смотрити на спалены села (ясельскы, кроснянскы, дуклянскы). Діти наши выгядают як попухненны, бо молока неє і ідыт переважні лемпістны компері, котрых і так вельо неє. Тяжко о вишыткым писати, Вас і себе тым мучыти, але вірю, же прийде час нашого ослободжыня і будеме жыти ліпшым, слєбідным, рускым жытьом...»*

Не устал вишытко єдно на Лемковині спонтанічний, через никога не керуваній опір. До 10 лютого з 18 лемківскых сіл в грибівскым повіті од побору одмавляло ся 172 Лемків. За рапортом з 22 лютого з той самої обшырі скрывало ся далє (переважні по полудньовій страні границі) 138 Лемків. Шестого марця того самого рока скерувано до суду в Горлицях справу Ілька Дзямбы (1872-19??) з Гладышова (?), котрий: *«(...) в часі збераня данины для державы кричал обуреня голосом на розпоряджыня Польской Державы, при чым выразил ся: Най вас шляк трафит з вашыма рядами! (...)»*

Тільки што перед самым процесом дішло на Лемковині до наступного кырвавого інциденту. 30 мая 1921 рока патруль Державной Поліції з Кінцальовы прыбыл під дім Тимка Максимчака во Фьльринці, дезертера, котрого уж перед тым зимано і одставлено силом до службы в Польскым Войску. Дві сперечны реляції утруднюют представліня перебігу подій. Та фактом єст, же Тимко Максимак остал забитий, втікаючы перед хочачыма го арештувати поліціянтами.

В такій атмосфері мал місце в пятницю, 10 червця 1921 рока, процес лемківскых проводырів. Од рана поліція обставила будинок суду в Новым Санчы, займаючы тыж дуже місце в будинку і на самій сали розправ. Зъявило ся там шувні Лемків на че-

лі зо священником Теофілем Качмарчыком, котрий прыбыл почути: *«(...) сьмілу оборону свого сына (...)»*. На сально впушано лем за спеціальныма препустками. Розправу провадил надрадник Пшиходзкі, оскаржал прокуратор Пеховіч, а як вотанты участ взяли: Рихлік і Гжегорчик. Обвиненых натоміст боронили замісцевы адвокаты, а то: др Лев Ганкевич – редактор газеты *Перет* з Перемышля, др Кирил Черлунчакевич з Перемышля і др Володимир Сайкевич зо Львова. На сали зобрали ся численны журналісты, медже інчыма знанній русофільскій діяч о лівичьовых поглядах. Кирил Вальницькій, котрий докладні описал процес в двох газетах. Розправі прислухувало ся вельох адвокатів.

(продолжыня наступит)

горі – свящ. Теофіль Качмарчык, знимка з 1906 р.

Наша малодушність

(...) Таки то мисли пришли мі до головы, коли три тыжні тому появиł єм ся в касі податкового уряду в Грибові. Пан контролер Іскерскій, перенесений ту з Чорткова, (...) розвивал свої погляды на рускы справы. Передовшыткым не міг він поняти, яким чыном пишут ту люде до власти по рускы і то аж і учитель Потякы (інформація з Нр 263/1889 ЧР – „Б”). Не міг він того поняти, бо, як повіл: *«Będąc w Czortkowie nie miałem sposobności mieć w ręku pisma ruskiego, albowiem tam do urzędów nikt inaczej, jak po polsku nie piše. Smutnie by to było, gdyby odpowiedziano ono praktycznym: bo gdyż w oko mi się ma to nie żadnym ruskiej така малодушність ся проявить, то чого мож вымагати од нашого грибівского повіту, котрий лем в четвертій часті заселений Руснаками? Пан Іскерскій оправдувал ся в незнакы руского языка і писма, хой, як зауважиł: *«Mój ojciec był Rusinem. Najleży spytac, czy ruscy wtychowie nie dają swoim synom pomiatć, że oni ruscy są i powinni być Rusinami (...)»**

Т. Качмарчык

„Червоная Русь”, Нр 238, з 1890 р., стор. 2

БЕСІДУЮТ ДОКУМЕНТИ * БЕСІДУЮТ ДОКУМЕНТИ

Zarząd Sekcji ds. Rozwoju
Regionalnej Kultury Lemkowskiej
Rzeszów, ul. 22-go Lipca 1/19

Rzeszów, dnia 25.12.1999 r.

Komitet Wojewódzki PZPR
w Rzeszowie
I Sekretarz
Tow. Władysław Kruczek

Zarząd Sekcji ds. Rozwoju Regionalnej Kultury Lemkowskiej, zorganizowany w grudniu 1999 r. przy Zarządzie Głównym Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego pragnie podzielić się trudnościami wynikającymi z realizacji wytycznych Komisji KC PZPR ds. Narodowościowych.

W pracy swej kierujemy się „Wniosekami” Komisji KC PZPR do Spraw Narodowościowych oraz wytycznymi komitetów PZPR i Przewodniczących Rad Narodowych w terenie. Trudności napotymane w pracy mają swoisty charakter. Jesteśmy przy Zarządzie Głównym UTSK, którego stosunek do Sekcji jest wyrażnie negatywny. Wynika to z wielu obiektywnych i subiektywnych przyczyn.

Na długo przed stworzeniem Sekcji Lemkowskiej, Lemkowie zwracali się do władz państwowych z prośbą o pozwolenie na stworzenie lemkowskiemu towarzystwa kulturalnego, jednak zezwolenia takiego nie otrzymali. Ponieważ Lemkowie stali na uboczu od Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, Komisja KC PZPR ds. Narodowościowych postanowiła rozwiązać ten problem przez stworzenie Sekcji przy Ukraińskim Towarzystwie. Fakt ten poprzedziły narady z lemковским aktywem, organizowane przez Komisję. Problem lemkowski nie został jednakże rozwiązany do końca. (...)

Z drugiej strony Zarząd Główny UTSK i Redakcja „Nasze Słowo” nie realizują postanowień zawartych we wnioskach Komisji KC PZPR ds. Narodowościowych.

1. Sekcja Lemkowska jest uważana przez Z.G. UTSK jako zło konieczne.
2. Upośledzona tworzenie Sekcji w terenie od uprzedniego stworzenia koła terenowego UTSK. Wiąc Zarząd Sekcji praktycznie nie ma możliwości aktywnej pracy w terenie, gdyż tam gdzie nie ma koła UTSK nie może być komórek Sekcji.
3. Redakcja „Nasze Słowo” absolutnie nie liczy się z Kolegium Redakcyjnym „Lemkowskiego Słowa”, a na odcinku fonetycznej Wymowy Lemkowskiej w druku zupełnie nie realizuje uchwał Zarządu Sekcji i Kolegium Redakcyjnego. Często więc stronica „Lemkowskie Słowo” jest zniekształcona pod względem wymowy.
4. Działalność /tendencyjna/ niektórych działaczy UTSK wpływa wprost szkodliwie na czystość i prawdziwe zachowanie regionalnej kultury lemkowej. Powoduje to zasmiecanie i zubożenie ludowego folkloru lemkowego, co nie jest zgodne z polityką naszej Partii. UTSK stara się na wszelką cenę i wszelkimi sposobami nadać lemkowskiemu folklorowi smęty bliskości i podobieństwa do kultury ukraińskiej nawet tam, gdzie lemowska kultura regionalna ma większe powiązanie z kulturą ludową polską i słowacką. (...)
5. Duża rozbieżność między Z.G. UTSK a Sekcja między innymi na odcinku nauczania języka ukraińskiego. Zarząd Sekcji stoi po stronie ludności lemkowej, która nie chce potępiać i nie wyraża życzenia nauzenia dzieci języka ukraińskiego. (...)

1. Wzrost zainteresowania się do UTSK przez Lemków i Polaków

2. Wzrost zainteresowania

3. Wzrost zainteresowania

4. Wzrost zainteresowania Komisji KC PZPR ds. Narodowościowych

5. Wzrost zainteresowania z naradą Sekcji

6. Wzrost zainteresowania z naradą Sekcji

7. Wzrost zainteresowania z naradą Sekcji

8. Wzrost zainteresowania z naradą Sekcji

Zarząd Sekcji

Władysław Kruczek

**Вмер
Михал
Донскій**

(15.III.1919
- 2.III.2001)

9 марта 2001 рока на коммунальным цмынтері в Горлицях похоронено Михала Донского – знаного не лем серед Лемків – суспільно-культурного і політичного діяча.

Не часто трапляла ся в нашій історії людина з так багатом біографіюм. Вроджений в Воли Цеклиньскій, першых своїх 27 років пережыл на Лемковині, пізнійше 13 в Советским Союзи, по чым 12 такой на Лемковині, пак 17 в ЗДА (USA), жебы на остатніх 13 років вернути зас до Вітчизны і ту спочыти вічним сном. Не меньше річчоматном была діяльніст і виды заховань Покійного. Знаний в молодости з вільнодумства, не сторонил в осени жытя од Церкви. Його одношыня гу доли рідного Краю і Народу (ци радше выкреувано той доли) приберало ріжны барвы, але николи не было обоятне. Глядал заспокоіня народной жхды в ріжных джерелах. Але глядал!.. І хоц лем во власній тихости – думам – нашол. Останніма роками, хоц формальні належал до іншой опції, был такой на каждій нашій імпрезі в Рускій Бурді.. Виділ ем в Його очах море смутку, та в словах, вшытко едно, дуже надії. І тото винен ем был переказати над Гробом. Што-м выконал.

Рештом най займут ся в наших грядущых днях історикы. Маюч величезне поле до попису. (Муранка)

Шчыре Слави Боже о. Мироні
Михайлишинови і о. Павлови
Сивцьови за Св. Літургію
і похоронны обряды мого Няня

бл. п.
ПЕТРА ФЕЦЦЫ

Всім тым, котры взяли участ
в похороні остане Віч як вірний сын
Лемковини і Східной Церкви,
особливі тым што приїхали
з України і Лемковини,
хочеме од серця шчыро подякувати –

донька Мария, сын Антон
з родинами

ПЕТРО ТРОХАНОВСЬКИЙ

Не даме ся збортачыти

(до пропозицій Ярослава Горошача з допису „О нашій лемківській писовни” з попередньої „Бесіды”)

На samym вступі мушу выяснити (припомнути), же тот, дакус провокуючий, наголовок взяв єм акуратні з допису самого Ярослава Горошача, якій написал: „Пане Редакторе – не даме ся збортачыти!”. Очевидні не трактую той выповіді за прытычку, злослівість (за добрі знам Ярослава), та признати треба – же выповід дакус провокуюча єст! Хоц напевно не провокаційна.

Ліпше было однести ся до ней одраз, на горячо. Корыст товды была бы така, же не заходила бы потреба частого цитуваня, а Читач тіж (маючы попри собі оба тексты) не мусл бы літати од єдного до другого номера „Бесіды”. Та не все годен єм найти „од руки” місце в газеті (хоц я серед тых нечисленних в світлі редакторів, котры редагують, препишуют часопис од першой до остатной буквы, форматують, ламлють, вставляють ілюстрації... – кілко ішы тых фаз, нич газета не піде до друкарні? – і мають на горячо перегляд ситуації).

Што правла, все мал єм тиху надію, же до конфронтації на публічнім форум з моім найбарже цінным єдноумцём давных, молодых мрий николи не дійде, же оміне мя тота конечність. Не споанило ся.

Чом роблю такій смутнавий вступ по вступі? Котрий – на прычынку – може сугерувати же мам замір в тій конечности, яка зашла, „розправити” ся зо спібесідником. Нич з тых річи. Прагну лем можливі од основ представити (в моім выджыню) прычыны – чом так долго, і до днес, не годні мы дійти по порозуманя в справі правопису, хоц... маме уж выдану граматыку лемківського языка – котра повинна быти нашом гордістю, котром повинні мы ся тішыти і быти послушнычыма ей канонам. [Ту єдна маленька клявузла: поміняючы залучену до ней по выдрукуваню карточку – errata. Перед остаточном редакційом (хоц не лем), был єм попросенний через Авторів „Граматыкы лемківського языка” до піднятя враз вяжучых децизий (три – то основне число судив при выдаваню вердиктів). Пак книжка пішла до друку. І вышла з друку. І файні. Хоц не до кінце файні – як в вершы Стефанівського „Пане лісничий”. До книжки залучена остала спомнена errata, діла єдного зо спібавторів, без консультаций з другим, очевидні і третім – не-автором.]

Граматыка не просвітит „фонетыка” – як чудово зауважено в газеті „Лемко” (№ 23 з 1912 рока)! Маме граматыку, але „так, jakoby niko(cze)go nie bylo, //Jedna małuczka dusza tak wiele ubyło.” Цижбы? Єдном? Ніт, мы выштыкы вархопы. І Трохановскій, і Стефанівскій, і Грабан, і Гоч, і Коробчак, і Горошак, і Дуць-Файфер (но тоте остатня з тым першым в єдну грубу дуют, хоц тіж ся ім нераз палец по клавіатурі смігне), і Михаляк (тіж од грубы) – котрий тоту диспуту в щесливий час зачал. Так – зробме сой выштыкы по граматыці і выштыкы будеме граматычны.

Гей, за барз надужываме власного переконаня тыпу: Я (...) яко тот што дуже ізділ по наших селах, по наших людях (Михаляк). Я тіж ся спору обертал медже нашими Лемками (Горошак). І запру листу, бо медже нами трьома заперат ся наразі і дискусія. І повім Вам: було то правда. Ты, Петре, не чуєш (бо чути не можеш) вымовы західньо-лемківской, Ты, Ярослав, не чуєш – середньо-лемківской. Значыт, нибы чуєш, але не одбераш того природньо, натуральні, видит ся Ти штучном, а одчутя свої потверждаш кед гвариш же правонис і вымова лянсувана через Тебе (не ходит наразі о конкреты): *єст дуже барже елеганцка (...)*.

Видит ся мі што окресліня „дуже барже елеганцка (/iй)” в однесію до вымовы і правопису не мож застосувати. В вымові елеганція – то не догмат а квестія прывыкннй уха, освоіяня ся зо звучаньом (не ходит ту о внутрішні реляції в орбіті языка єднородного, уж скодифікованого і загально-принятого, де елеганція очевидні обовязує). Полякови кашубицьна видіти ся може таким „зопсутом” польсьном, в якій ніяк не годит ся писати (анти-Кирилова *тризъчна ересъ*), для Украинця лемківска бесіда може ся здавати таким самим – грубом, костурбатом, примітивном, ніяком. Тото саме односит ся по части і до реляцій внутрі русинських діалектів, тото саме односит ся і до реляції середньо – західньо-лемківській діалект.

...І тєраз позволте одійти дакус од головної темы (хоц то лем позірне). Выляг єм ся в тым самым гнізді што і Ярослав Горошак, по роді мы аж і з того самого села на краю західньої Лемковины. По дорозі, яка была мі суджена, мал єм нагоду через пят років вчыти ся языка церковно-славянського і старо-церковно-славянського, по два roky придано мі на науку языків: українського, білоруского і російского (в тым остатнім припадку не число основної школы – бо яка то была наука, які учытели?); окрем того через штырі roky російскій был для мя языком выкладовым для парунадцетьох предметів. Не гварю о тым для будуваня сой і інчым переконаня о моих „языковых підставах”. Ніт. За молодий єм был, за підстриєний, за мало єм схоснувал, особливі в однесію до старославянщыны (жебы то человек одраз мал пятдесят років, коли то зо запертым дыханьом слухат ся програма професора Мйелка). Та штоси лем остало. Ярослав бы може повил: за дуже остало – зрусчыл єс ся, зукраінчыл! І бодай до шыпок мал бы рачиі. Бо украинизмы, русизмы видно в мой давній творчости. Воил єм їх сьвідомо од польонизмів, але тіж і підсьвідомо хоснувал. Але гнеска, по десятках років очышчуваня джерела достерігам їх! Виджу! І тину ся з того – же потрафлю видіти. І єдночасні мам сьвідоміст (котрий дост трудно заперечыти) же тота вызначка славянщыны была бйльше корысна нич некорысна. Же до чого тну? Же што то має спільного з реляційом західньо-лемківска – середньо-лемківска вымова Діждийте. Лишыл єм сой місця, мушу мати і коли, – побесідуме сой як судю.

...Оженил єм ся (22 roky тому) в Гладышові, на серединній Лемковині. (О, ту Ярослав може речы: Трохановскій зато так акцентує Михаляка, бо він тіж з Гладышова.) Люблю ємоу бабу, а і інакше не выпадаєт мі при людях повісти, але не о тото ту хо-

Федор Віто

дит). З початку кус чудні мі було коли жена дашто при запасній „сцібала“, а не „сыцібала“, колишла „сыяти“, а не як належить - „сыяти“ (тото перше з другої пары одчуват ся /понторте сой так потихы/делікатні, тонщко, зас тото друге - так шыроко, слєбідні, - неправда?). Чудні мі було, коли чуєм бреханя *псів, галосів* птахів, коли жена сігала по *сіль* до кєселанці. Чудні, але з роками штотраз менше чудні. Ослухувало ся ухо, доконувала ся західньо-сєрединнолемківска симбіоза. Не дяло ся тото на засаді: *дуже ізділ, споро обєртал* ся (хоц од той страны - добрі прєці знате - же і я не сідм), *ізділ, обєртал* ся - раз на місяц, на два місяці, раз на піл рока. То были дни (і ночы) за днями, якы творили рокы. І розумійте мя добрі. Цілий час ходит мі не тіако о аматорско-наукове підслушуваня, дошлїджуваня (хосєнне і похвалне), кіако о натуральне врастаня в „тото штосі“...

І так вросєнєний... дістал єм по гамбі - од самого профєсора Фонтаньского. А было то так:

Якосі, на котрисий стрічы в рєченєм уж трикутнику загадал єм (барз мудро) до профєсора - же старославянське „-ов“ (лѣсов, гласов, псов, грѣхов, языкѡв, сынов), захованє графічні в польськым (з діакрѣтчнєм знаком), котрє в окремьм языкѡвым процесі приняло форму „-ув“ (lasów, głosów, synów, grzechów ітд.) - в полудньоворуськым, в орбіту якого вошли з часом і мы, утверділо ся як „-ів“ (ласів, гласів /пак - галосів/, псів, грїхів, языків, сынїв). І же треба по трактувати як правило. І же - як єм далє мудрувал - наше західньолемківське „-ив“ (ласив, галосив, сынив), то якисє ненатуральнє, незрозуміле чудовиско. - Не конєчні - одповів мі профєсор. - Рівні добрі така форма могла ся прийняти на цілій Лємковині, на цілій території русиньських Карпат, на цілій просторі полудньоворуській ітд. Хоснуваний язык є вічні живий і процесы в ним заходячы не все уняти мож в правило, трактувати як догмат.

Дістал єм по гамбі. І признаю ся до того. І не хотїл бым видіти Ярослава Горошак до цна осуджєным - за його „чудачьня“, якым видіти (і чути) ся може для східньо- і сєрединнолемківського ока і уха пропонуваний правопис і вьмова. Быти може - західня Лємковина в контексті карпатской Русинії і є том оазом арханчності, а за тым і автєнтєчності, затраченої лєінде. Не даст ся скрѣти, же західня Лємковина вдыхнула до ся найменше сла-

вяньского Сходу. Але і не даст ся скрѣти - же вмєстїла в собі найбільше зо славянського Заходу, найбільше польонїзмів. І підданї были тому (што лєогїчне) найблїжшы етїчнєго погранича села. Бїларєва (Болцарьова) є междє нїма, хоц вьперєдєла во значні - дайме на то - Крїльова Руска, Лабова, де „ходїлі, робїлі, сьпївали“.

І не мож лєм на принципї найбільшой оддалєности од україньства будувати лємківства. І найросуднїшым - думам - было выбрати „зату сєредину“. Сєредину, котра в предметѡвым припадку є тожсама в 80% (+, влучаючы Пряшівщину по Лаборєц) лємківського языкѡвого простору. І я, хоц сідмла во мі (як і в Горошаку) туга до „свогѡ“, мусїл єм ся по роках піддати розсудкови. Адже не в силі мы іти наперєкїр „цїлому сьвїту“, адже не годнї мы організувати языкѡвых крєстовых походїв з фаном: „Ходте з нами! В нас правда!“, і то в ситуаци, коли нашла мы ся далєко „за муринами“, коли нашым полудньовым сусїдам правнї признано язык за язык. Не можемо обєртати горвнєч того, што уж не до обєртаня, тымбарже маючы лєм частичку рачнї. Та правда є не лєм в зрозумїню обєставнї. Правда є і зрозумїню, пошануваню когоси другого - хто не для розпїрдушок пише сой в окрїслєннї СПОСІБ. Правда є в принятю до відомо, же такїй правопис, а што важнїше - вьмова сєт натуральнї для явнѡй бїльшости (сєм. горі). Так натуральнї як ден і нїч. Так природнї як для Поляка вьмова (pomen omen) чуджых слів: silos, Simeoni, Zico. І не треба ту нїякых твердых роздіаючых знаків, ражучых холєрнї - як повїдат сам Горошак. І не треба ту „и“, котрє не тіако може разит, кіако чудус, котрє при інчых обєставнїах могло бы мати оправданя, але не ма. Уж не ма. І не остало нам - західнякам - нїч вєще як зрезїгнувати з сєнтїменту і смирєнно прїспособити свою духовїст, око і ухо, гу заакцептуваню істнующого стану. Кєд не хєме бурити тых стїн, котры уж мішно стоят.

Тото саме односїт ся і до уж выданѡй, по величєзных трудах зробленѡй і выданѡй „Граматыкы лємківського языка“. То наш ДІМ. Може ішы не так шыковнї вкрѣтїй, овакуваний, помалюваний, як бы ся хотїло. Бракло може дакус пїняжкїв, дакус сїл, дакус часу. Але дім уж стѡїт. І мєшкати в нїм мож. Мож в нїм ЖЫТИ! Треба го шанувати, цїнїти. Треба і поправляти, з часом, бо вітры в Карпатах дуют...

Маєм мы першїй стандарт свогѡ языка (на добру справу - першы сєред Карпатїї), рєпрєзєнтуваний черєз газету „Лємко“ сїред І сьвїтової вїйны. Його фундаменты, рєчы мож, і стїны - стѡяли на народнѡм ґрунтї. Вкрѣтїй был лєм соломом, бо так говды крыли. Але была в тым стандарті якиса консєквенция, а штѡнайменше дужнїа до ней. Дбали о то редакторє. Не все їм виходило перфєкцїйнї (а ци днєшнїм редакторам, аж і тым з „норднїцкѡй расы“, все виходит перфєкцїйнї?), але старали ся. І стандарт обєвязував!!!

„Лємко“ междєвєсєннїй і другы попри нїм выданя крыли ся уж під гонтом. Выглядало шыковнїше. Етїмєлогїю ограничєно до такѡй ступєнї, яка в даньм часі, на тым етапї была до заакцептуваня. І не было шємраня, не было розпїрдуваня. Бо стандарт обєвязував!!!

Днес?.. Днес маме граматыку цілковито оперту на бесіду народу. Найліпший стандарт якій колинебудь был. Чи остаточний? Нігі!.. Адже при таким розвиненым языку як польській цілий час ся дебатую. Адже не так давно в вельох припадках введено до него новий правопис. Та од коли введено і до часу, коли внесе ся новы поправки – він обовязуе!..

Глядайте же істини, досконалости, глядайте нестружено, пропонуїте, представляйте, зберайте на грядущий час. Але **в днешнім часі, коли маме уж даякій стандарт - пишеме в стандар-ті!!!** Адже сами мы го створили! Не лем авторы. Бо перед, а особливі по сондажовым выданю граматыкы вшыткы мали можливість внести свої увагы. І дуже внесло. Авторы тоты увагы брали до увагы. Выбрати „заату середину“ мусіли уж сами, бо не даст ся пядесятерым бесідувати єдным голосом.

Правда, были і такы, што – уж на старті – однесли ся до діла з ігноранціям. Маюг свій неписаний правопис. На писаний їх не стати, што не заваджат ім заваджати – уж через сам факт пестрини, языкових „кольорових ярмаків“, які обнижуюг вартіст нашої єдности там, де была бы она годна быти автентичном єдністю, без нияких перешкід. Адже язык (най він буде для інчых стандаризованим діалектом), котрий хоснуєме ішы вшыткы – лемківскы Лемкы і українскы лемкы – такой єднако, правопис на ним збудований – то уж не сфера поглядів, тожсамости ци тождности.

Нам бракує часом (?) души. Заступляюг нам ю „власны“, окремы товариства, видавництва (котры мусят мати свій правопис, кед сут окремы), а кед тых не доробили мы ся, та – власна Інтелігенція, часом інтелігенція, часом лем інтелігенція, інтелігенція. Але в кождым припадку – власна.

Я, позволте, тых остану при... власным. Та на тілко оправданим, же опертым на ЄДИНИЙ выданий граматыці лемківского языка. Операм ся на ній – як на срубі, хоц мам сьвідоміст же графляюг ся мі нераз „інчости“. Сут они наступством недовчености (граматыка не мала ішы коли войти „в кров“, а на зазераня до ней не все є час), як тіж графляючой ся в ній (хоц рідко) незавиненой і зависной неконсеквенції.. Окрем того, граматыка то ішы не орфографічний словник, якій в поалнійшій і поручній формі забезпечує правопис языка.

На конец хіу зауважити, же щитат схоснуваний через Ярослава Горошакат „од шувного уж часу в чужых дописах не поправляім...“ належит дочытати. Адже ходило там о конкрет, а не о загал публикуваного. Поправляти МУС, хотячы утримати часопис на яким-таким рівни. То мій обовязок, як долаго за того одповідам.

І буду поправляти. Особливі в „Лемківськым Різнику“, якій выдывати думаме як континуацію „Лемківского Календаря“. Памятайте о тым.

В „Бесіду“ можеме сой побесідувати о „тым“ (о „тім“) ци „тыж“ („тіж“) о „тамтым“ (о „тамтім“), „ішы“ („лишы“) даякій час. Побесідувати о нюансо-конкретах, котры лежат тілко в сфері граматыкы, што і поза ньом. Та в однесіню до основної граматыкы (і в основных текстах, не – дайме на то – етнографічных матеріялах, записах) і в „Бесіду“ обовязував буде ОД НАСТУПНОГО НОМЕРА привиятний правопис. Якісый порядок быти мусит!

Барз щиро, барз горячо дякую

П. Владимірьови Максимовичови з Америки
за дарунок – компютер COMPAQ.

Дарунок то особистий, та почувам ся до обовязку подякувати за не публичні, адже роблю на ним тепер „Бесіду“ і вшытко інче - до часу нич не придбаме поміщяня для Редакції. -

Петро Трохановскій

Нова книжка о походжыню східньославянських народів і їх языків

(...) Лем остатніма роками, при зложеных і несприятливых економічных обставинах, поступово формує ся демократична практыка трактуваня мовных, історичных і інчых явисх зо сүто науковых позицій, без жадного озераня ся на державний ци інчий даякій натиск. Со-вітській час, одходячы помалы до далекости, лишат по собі релікты не лем в стереотыпах заховань, в політыці ци економіці. Він своїм забивчом монументальністю підтримує вельо антинаукових концепцій, які ішы до днес дахто уважат за єдины правдивы в численных науковых часописах, монографіях, підручниках.

Єдном з таких тем є проблем етногенезы східньославянських народів. Даяких десят-пятнадцет років тому одступство од офіційной теорії, згідні з яком Українці, Росіяне, Білорусы походят од давноруского народу, был доправды неможливий. Аж днес нашы науковці шлідом за своїма колегами з вільного сьвіта все частійше і гучнійше твердят, што наявных історичных і філологічных доказів за мало для доведня факту істнуваня давноруского етносу. Так, недавно в издавничым центрі „Академія“ взріла сьвіт праца знаного українського мовознавця, члена-кореспондента НАН України Григорія Півторака *Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі „спільной колыски“*, в якій на основі найнівших осягнінь історичных і філологічных наук розсмотрено етно- і глптогенезу східньославянських народів. Г. Півторак в адаптуваній для шырокого кругу формі доводит хыбніст теорії „спільной колыскы“ і стверджат, што ниякой давноруской народности николи не было, а народна бесіда за Кьивской Руси являла собом конгломерат вельох близкоспоріднених, але выразні одмінных медже собом діалектів, які не становили єдною східньославянської мовы.

Сучасны український, російський, білорускый языки розвивали ся на основі тых діалектів, котры зазнали не-єднаковых субстратных впливів (повіджме, проторосійскы племінны діалекты – східньокривицкый, словенський, вятицкый і даякы інчы – фіно-угорского, протобілорускы – дреговичкый, радимичкый, західньокривицкый і західньовятицкый – балтійского) Тым способом, языково-культу-рова одмінніст медже сучасныма трьома народами Східньої Славянщыны, як доводит Г. Півторак, своїм коріньом сігат VI столітя н.е. (...)

Олександр Скопенко

Кандидат філологічных наук НАН України,
Українский Форум, Нр 9-10 / 2001 (глумачыня – П.Т.)

ПАВЕЛ КОРОБЧАК

Лемків голос про себе

10 марця 2001 рока, в рамках циклю „Меншыны на штоден“, проходила в краківскій Вільлі Дециуша стріча, на котрій представники лемківських організацій та иншы знавці лемківской темы представляли згромадженій польскій публиці нашы діі, культуру і сучасніст.

„И як было?“ – привитало мя звѣдана, кед лем ем по повороті ввошол домів. „Сідай. Зробити ти каву? Гарбату?“ (В нас гадают „гарбата“, не по гамериканьскы „тея“, ат и не по славяньскы: „чай“). „Под-ле, зіш дашто, бо-с певно голоден з дороги.“ Звѣдали ся як треба, як наша традиция каже – погостити вандрівця насамперед – хоц виділ ем, што ради бы почувти, яке то ся діяло в онім Кракові. Як нас Полякы принимали в бывшій столиці своіой державы. Як вшытко вышло...

Сіл ем до стола, полуднувал ем честувал ся кавом (бо я до кавы, як пчола до меду) – і повідал ем помалы, што Лемкы в Кракові про себе гадали. Не лем Лемкы.

Отже-ж приіхали сме кус завчасу, бо уж о 9.00 годині ввиділи сме крас фронтową стіну ренессансової Вільлі Дециуша. А зачати ся мало аж о 10.00. Обышол ем си ей наооколо. Поозерал. Люде зачали ся сходити. А кед зачали, та сходили ся и сходили, аж ся зышли. А же было уж на десяту, то ся зачало діяти...

Зачало ся гарді. През годину (о., дуже за коротко) пан Антоні Крог, етнолог и писатель, автор видавництв о Лемках и великій знавец та любитель Лемків, бесідувал о наших діях в XIX і XX віках. Бесідувал гарді: клярівний, острый, жартівливий язык пана Антонія втігал слушаючых в сьвіт лемківского жытя, в історію політычных впливів, поглядів, формування ся нашої – ріжної – національной тожсамости, одкрывал перед Поляками окропніст выселеня в 1945 и потім в 1947. Высьміял офіційну демагогію, котра в неперебірливий спосіб оправдувала вчынкы польскых власти. Повіл дуже неприемности Полякам – та добрі, же він, бо Лемкы не годни были. Не годен прецін господар выгварювати гостьови свої жалі и скаргы на нього.

А были Лемкы господарями на тій стрічы. Хоц сами были прошены, скоро вказало ся, што польска публика чуе ся ту гостьом. Ты сме вели цілу стрічу, особливі од мериторычній страны. – Не годна была бы пані Олена Дуць-Файфер (зо Стоваришыня Лемків) повідати о кривдах Лемків (тота тема и так ест

популярня в нашым середовиску), бо вышли бы сме на такых, што все наричут, и йойчат. Зато повідали пані Олена о тым, як зрозуміти и шанувати традицию: як быти Лемком гиеска. Не годен был выгадувати нашым польскым гостям пан Богуслав Салей (з Об'єднаня Лемків) про минулы кривды, зато бесідувал о тым, як быти Лемком на Лемковині. Не годен был выпоминати Юрко Стариньскій з „Кычеры“, зато гарді повідал о Лемках на Заході. Што они повідали, то мы вшыткы добрі знаме, хоц бы сме гым и не были – хоц бы сме іх и не чули. О нашій гордості, потузі, о нашій тузі, о трудностях, о конечностях, о мріях и насіях – і о нас.

Прелегенты краківской стрічы (од правой): Ю. Стариньскій, А.Крог, О. Дуць-Файфер, Б. Салей. Фото: К. Пісович.

Смачний полуденок ждал нас кус спізненых, ат зато хыбаль смакувал ліпше, як домашній. По полуденку же мала быти семінарійна част, лем для декотрых запрошених гостів (перша част была для вшыткых охочых), на котрій высьвітляны были два фільмы о Лемках в присутности іх авторів-режысерів, по каждым проходила дискусія – так з авторами, як і з чотырьома вчаснішыма прелегентами. Першій фільм *Ідеме, ідеме, дражкы не знаеме* о ждынській Ватрі з 1993 рока (кед добрі памятам), выкликкал дост бурливу дискусію медже... Лемками. Зачал – чысто непотрібні – пан Андрий Колча, повідаючы як то Українці (а властиві Лемкы про-української орієнтації) одобрали нам Ватру. Вера – одобрали. Адже-ж по што тото вытігати при тій нагоді? Мы ся сварили (но, я ніт – бо я святий) а гості сідили и смотрили, и слухали, и чули... А чули чуда. Каждий мал дашто до повіджыня, хоц-котры (не лем я) сідили тихо, та иншы гадали, раднали, бесідували, и ишы што хто там знал робити гамбом. Ат найгірше выдурнил ся Еміль Гойсак. Повідам його назвиско, бо він ся го тіж

не ганьбил, зато потім вшыткы, з котрыма ем бесідуваа, його потупяли. Я розумію поділы, рижны думаня. То не гріх інакше думати и переконувати про свое становиско. Але Еміль Гойсак перешол тонісю границу доброго выхованя. В дост неясных словах (двараз просил го ведучий стрічу, жебы повя выразні, о што му ходит – на конец, хоч тіж не впрост, повя) зашмарил пані Олені, же бере пнязі од Польской Державы за того, штобы проводити, замірену через ону державу, польонізацію Лемків – а правда така, же не хтіл ей на україністці и мусіла си глядати роботу інде, штобы родину утримувати. Повя тото в присутности гостів – Поляків. Треба, пане Еміль, не мати стыду. Спискона теория діів, фанатычний, клявстрофобічний белкіт – на тото лем стати студента україністики? То мусит быти якаса „мокра” робота.

На щеста ніхто – не нашол ем такого в кулюарах – не попер його выступанія. Ат и так жаль, же было. Пишу тіж выразні його імя, бо познал ем коліси його брата и сестру. Мали погляды іншы од моіх, та нігда не зніжали ся до того рівня, якій запрезентуваа пан Еміль, зато не хтіл бым, штобы брано іх за нього.

Несмак Гойсакавого „выступу” лишыа ся до гнеска, хоч осолодла го другій фільм під наголовком *Nasz maty dom*. Річ о найменшій школі в Польщі, котра находит ся в Кункові на Лемковині, а радше про паню Галину Карляк – учительку в тій школі. Фільм ишоа, оповідаючи історію героїчної борбы о школу, потім присутна на самі пані Галина оповідала о тым, чога на фільмі уж не было. Початково зморожена атмосфера зачала таяти. З цомпів настрою помалы стікала вода. Одоzwали ся першы спонтанічны сьміхы. Барз по тому помічний был пан Фецьо Гоч, котрого выступанія кінчыли ся (а потім, то уж и зачынали) сальвом сьміху. Чыстий його талант до забавы справаяа, што гуморы ся зараз поліпшааи, хоцьбы и гідні зопсуты быи... Ат несмак ся лишыа.

Лишыа ся и потім, кед проходжа – зас для вшыткых отвертій, што справило, же до самі не мож было ани шпильку втиснути – вечер выползений лемківском пісьньом и поезійом.

Што-ж то за феномен – тота поезія – же выполнит собом не лем простір салі, та и душу слушаючого. Писати о поезіі? – не мож, не даст рады. Не потрафаю, не знам. Не буду. Павел Стефанівскій, Петро Мурянка бесідували чудности, чудо небесне, чудо чудесне – як повідала една знаєма – вера, чудо чудесне. А Юлія Дошна...

ОДКЛИКАНЯ

Написал ем в єднім з попередніх артыкулів, же не барз подабало ся мі сьпіваня Юліі Дошны. Но и мам за свое. Зас ся справдила приповідка: Не пхай ся за берз вперед, бо ся взадгуз подавати будеш мусіа. И стало ся.

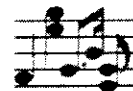
В антычній Греції, повідають, был єден писатель (но, кус вєце, як єден), котрий написал лайливу пісьню про Красну Гелену (а то же жінка невірна, же през ню тильо люди згынуло, и так там іншы). Погніваа ся на нього Дзеус, бо Гелена была його дівка, и спустиа на сьмільця кару – сьпівак невірний (бо втовды поета якраз і сьпівати мусіа знати – штоси, як и в нас до тепер) ошліп. А кед од пророчні дізнаа ся причыны своей біды, зараз написал одкликаня вшыткого, што жлі о Гелені нашкребтаа. „Отже-ж – зычал – не-правда то, што Красна Гелена невірном жінком была, неправда, што она смерти войовникам причынила...”. Так и я тепер мушу одкликати, што-м писал о Юліі Дошні и ей сьпіваню.

А было так. Коли-м чуа Дошніне сьпіваня, не сподабало ся мі оно насамперед. Написал ем о тым. Потім же, при нагоді Гожівской імпрезы, єднак купил ем си паліту з тым сьпіваньом. Ат зложыа ем до шуфляды, бо-м памятаа, же нефайна.

По якымси часі, несьміло ем гын зазрла и – „а най там, спрібую!” – ем си повя и „ем си” спрібуваа. Проба была для мя тяжка. Бо-м чуа – не десик в мурах чужой будівлі, а в домашній атмосфері – прекрасны звуки, чудну мельодію, перлісты слова, котры якраз задавали неправду моім скоршым думаням. По двох днях мал ем уж свою улюблену сьпіванку – *Михале, Михале* (до тепер она для мя найгарща).

Чуа ем ся окропні. Набрехал ем в недобрій справі на невинне дівча. Зберал ем ся написати до *Бесіды* дашто на тоту тему, та в межджечасі пришоа выїзд до Кракова. А там Юлія Дошна. И ей сьпіваня. Полетіа шумны сьпіванкы в простір, през ухылены выгяды, в само небо. А тоты дуєты з Петром Мурянком... Чудо чудесне. – И уж до кінце ем ся заламаа.

Тепер, користаючи з нагоды, пишу свое одкликаня, а понаглям ся гет, бо уж мі сьвітаа з очі втікати: „Неправда што Юлія Дошна жлі сьпіваа. Неправда, што ліпше бы з хором сьпівала. Же тоты сьпіванкы не на гнешні уха...”

Інспірацію Велиі вказали наймоладшы креничане...

пак з коидом прішлі гладышвіяне...

за німа же розділяе і боднарчане,
... і "старшы" креничане (см. знімка на сторони 3).Закінчылі "хором" - спільном колядом вшыткы враз,
не вшыткы лем змістили ся до объектыву. Фото: П.Шавлюк.

ПЕТРО ТРОХАНОВСКИЙ

Щыре колядуваня в Рускій Бурсі

21 січня, подібні як по інчы роки, зышли ся до Руской Бурсы нашы діти і молодіж, більшістю ученикы лемківского языка основных шкіл, гімназий і горлицкого ліцею. Подібні як по інчы роки, але численнійше, богатше. Учителі на тот раз потрактували бурсяну імпрезу з векшом увагом, од страны репертуару, а бодай лем сценографії, оправы.

Вступ зробили ученикы п. Мирославы Хомяк. Зарысували традиції Різдяных Свят, представляючы тіж богату вязанку народных вінчуванок, якы на зламі часу – столітя, тисячолітя – коли дане нам щестя жыти, звучало особливі свѣжо і рефлексийні.

Креничане, з молодшом своей групом в головній роли, представили найперше інсценізацію Велиі. Акуратні, діточкы на першым пляні грали свої роли, а молодіж – в тлі, з другого паяну – музыком і сьпівом оповідала о тым што іх молоды наслідники представляют.

Молоды гладышвіяне, ведены п. Марийом Михаляк колядували і тіж вінчували – гарді, сьпівні, свобідні. Дякуеме Вам і вашій Пані, тымбарше што працюете над рідным лемківским словом лем од двох років, в нелегкых обставинах, при ненайліпшій місцевій атмосфері (хоц повітря в Гладышові і околных преці так само чысте, як по цілій Лемковині). Вірїме, же Ваша рідність будувана на духовости предків умудрит ближній сьвіт, а самым Вам принесе дуже сатисфакції.

Барз мило заскочыла нас велика група колядників з Розділя і Боднаркы. Хоц п. Марія Шавлюк приводит до Бурсы своїх учеників од початків сіяньовой імпрезы, хоц все ся нам (ши мі?) виділо, же в тамтых странах невелио наших, а при тым іщы барже нич інде поділены – того рока радістю заяснилі нашы лица на вид тых молодых люди. А як были выьбераны! З яким духом представляли!... Так, до церкви уж ходме, де нам суджено, але бодай в народній рідности будме едно! Лем того годно вратувати для НАС будучніст.

Молодіж креничка представила „тыповий“ вертеп – з Ангелом, Царями, Іродом, Жыдом. Бачом, Пастырями. Тыповий лем в тым сенсі, же збудуваній на традиційных основах, але з новым, сучасным текстом, зо сучасні створеном колядом. І – не ціаком тыповий тым, же была то една з найбарже духово одданных груп, з якыма колинебуд прішло мі працювати. Зато тіж – направиду щыро ім (Вам) дякую!

МИХАЛ САНДОВИЧ

Сьміх през слезы

До Руской Бурсы в Горлицях прііхал см 11 лютого з далекой Варшавы кед см ся довідал, же в солну річницю прапремеры выставлена ту буле комедия Клавтіі Алексович „Заморожена“. Читат см в „Лемківскым календарі“ на 2000 рік о творчости той русиньской діячки і хоц минуло тілко років і світ, як нам ся знає, барз ся змініл – нашы русиньскы справы все сут незмінны. А серед них – справа нашой лемківской свідомости. Ци мы, жыючы в морю інчых народности можеме быти собом? Ци в Польщи будеме сполучены, в Словацкі – зоспівачены, в Україні – українізуваны... Што зробити жебы ся так не стало?

Представліня в Рускій Бурсі того зьвіданя ставлят і такой вказус нам одповіл. Сценоактова комедия приготовлена през діти і молодіж театру „Терка“, режисерована Петром Трохановскым під зміненым наголовком „Отуманена“, порушат мя до глубины серця. Слухам, смотрю і думам... може в тых дітях выступуючых на сцені ест наша надія? Сьмію ся кед героїня комедии, Гаська, вертаюча по службі в місті до хыжы, забыла свій річний язык і не хоче собі припомнути кым ест. І плачу як в кінци тато і мама берут ю в свої обятя, цінуют – бо вернула не лем тілом, а і душою до своїх. То сут слезы радости.

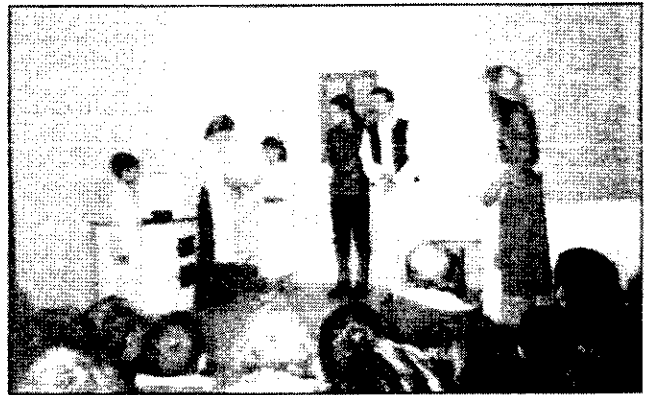
Думам сой товды кілко наших братів „ду і тепер“ ест отуманеных і все не можут вертати домів і припомнути сой кым сут. Мучыт мя тот проблем вельо років, чога свідощтвом ест оперте на реаліях з мойого жытя оповіданя „Професор з Бортово“ (опубликуеме го в наступным номері – Ред. „Б“). Надію ся же выштыкы, котры будут обзерати „Отуманену“, отворят серце нашому патріотизму. Най ся сьміют і плачут. Але ци сут можливости розширареным по світі Лемкам обзірнати „Отуману“? Знаю, же Петро Трохановскій хтіл бы вказати пьесу в ріжных місцях. Чул см, же выставял ю в Креници і Ганчовій. Выштыкы мало. Што зробити? – Написати до мене, а я... выштыкы каждому касету (кошт – 20 зл.), бо цілу штыку см записал на вдео завдякы тому, же гостил в мене оператор НТВ з Москвы, котрий прііхал до Польщи познати наше жытя. Дома посмогріш брате як витают нас Олена Дуць-Файфер і Петро Трохановскій в Рускій Бурсі і як гарні представляючт молоды артисты: Олена Дуць (Марта), Варвара Дуць (Гаська), Петро Малецкій (Інат), Давид Квока (Василь), Югаска Малиняк (Петриха), Юлія Хомяк (Оленка), Роберт Завидияк (Петрусь), а сьпівом і музыком чаруючт – Ярослав Трохановскій (музычне керівництво), Ольга і Ярослав Грычы, Сабіна Пивоварчык, Славомір, Улька, Ігор і Андрий Трохановскы. Петрови Трохановскому жычу вельо сил – жебы на сучасній лемківській сцені вказал ішы несино.

Адрес: 00-707 Warszawa, ul. Ponikowskiego 12 B

Керівництво і члены беручы участ в представліню пьєро дякуют Паньству Васенкам – за даруваня 80 зл. – до зорганізуваня погуленку в Креници.

Шыру подяку складаме тіж о Володиславові Канокови і Парафіяльній Раді в Ганчовій. Дарували нам 200 зл. на сфінансуваня подорожы. Приняли нас богатом вечерьом. На тілко богатом, што гостити ся при спільным гульню такой до шітнocy не лем члены театру, а і замісцевы гости.

Шыра подяка належыт ся тіж п. Маріі Чергоняк – за спонсоруваня шувных выдатків на сценографію, Керівництву Регионального Музею в Горлицях і приватным особам – за выпожыччя строів. Выштыкы Вам – лемківске „Боже заштит“!

„Прііхала лані“ з міста – оутале констернація.

На зруковини прііхали шывчя, хьвнці, а і студент.

...І завершуюча сцена представліня. (Фото: Михал Сандович)

Тото треба прочытати! Хоц нагваряме не зато, жебы сме ся мали згаджати зо выштыкыма думкама, поставама Автора, часто трактуваныма через Него як взірец. Нагваряме зато - же тот допис, „отворений лист“ міг бы выкликати корысну дискусію. Пишеме обережні - міг бы - бо трудно ся сподівати, при нашым панічкым страху перед писаньом, шыршого круту дискутантів. Але може дахто? Може хоц дахто з Редакцій?

В листі - дописі заховано прийатий через Автора правопис і інтерпункцію. З огляду на обшырніст допису (котрого не выпадало розділити, дайме на то, на два комеры) друкує ся го порівязано дрібным шрифтом, за што просиме Автора выбачыня. Думаеме, же тото і так не перешходит в выкликано шыршой реакції.

Шановна Редакційо „Бесіды“,

Дистат ем під конец тамтого рока лист од молодого Лемка. Дякую му за тот лист. З одной стороны барз ня втішыт - а з другой кус зачудувал.

Чого втішыт? Бо каждый такін молодий Лемко - то сит, а радше може быти - для нашого народу правдивий скарб.

Чого зачудувал? Бо пребиват з него прагіння, не знам - може очекуваня, же приїде яка „сила справча“ одкальси (на приклад зо Заходу, з Америки, ци од індаль) і справит, же стане ся так, як він прагне жебы было. Кусьбюк мі припомянат мене самого спред чверт віку, дем же я хыба і юж товты ступал барже твердо по земш і юж ем штоси барже конкретне прибувал зробици.

Мат ем одповісти на Його лист, але при писаню пришло мі на думку, же тото само по більшости хцу повісти лемківскій інтегенціі і постановил ем тото зробици в формі листу отвертого в „Бесіди“ - при okazji - до цітой нашой (і не лем нашой) лемківской еліты дячи.

Іаде до того листу. Ого його головны тезы:

- 1) Лемкы на Заході ся польонізуют (на Ватрі в Михалові „Кычера“ межде собом бесідує по польскы) а в Горах втічут зо сел, што провадит часто до того самого.
- 2) Головну част діянн СЛ треба пресунути в Горы.
- 3) Кед хдеме тоты нашы Горы кус при собі притримати, та мусиме прирыхтувати програм зложеный з части „материяльной“ і „духовой“

— В материяльній части - пропагувати: вертаня в Горы (інформуючы о можновости выкупу землі, бо сй Полякы выкупуют), розвиток каменярства, годовлі коров, садивництва, ручного вырабляня полотна з лену, шидильництва, агротуристыкы, зліарства і - вітровых електровни.

— В части духовий - розрушати декотры села, організувати тыкальны маты Лемківскы Ватры, записувати што можливе од старшых Лемків, оліавяти лавны нашы імонтери в Горах, вчыти лемківской мовы, записувати спеціалістичне словництво яко жерцо словотвориня.

То так з грубіна беручы вымова того листу (кони ем нашю мінку і то прощу о пребачыня).

Можна бы з того внескувати, же як бы Лемкы не втікали з гірскых сіл (дем до них вертали) та бы іх дошп миву та польонізатія. Тымчасом особисто знам Лемкы яка остаи в Горах по селах (скорше там вернути по выселіню) і тіж ся полячат.

Шановний Молодий Друже - тото ци ся тале полячат ци ні, не залежит од місця замешканя. Жеретом ситы або слабости народу ест ридна хыжа. Як роліче до діти бесідууют дома по польскы (і маю ся під землю не западут зо стыду, же Лемкы) го як тоты діти мают потім до себе бесідувати - на приклад в „Кычери“?

Пишени на примір, же Ты (так як і я) видиш потребу існуваня „Лемківской Ватры“ в Горах (і же треба буде головну част діянн СЛ пресунути в Горы).

Кілько ест в Горах люди, для котрых варта го бы зробици правдиво лемківску Ватру? Десятеро? Двадце-

теро? Коли так - то нес си што тым голову завертати! А коли на приклад зо 200, 300 або певні (як думаєш) може і тисяч, - і серед них споро такых люди як Ты - молодых, інтелігентных, з високом осьвітом - то чого така група люди чекат на „пресуніння діяльности зо Заходу“ а не зробици того сама??

Ести придала бы ся, як повідаш, мала Ватра в нецїлю, в Вашым селі - то што стоїт на прешкоді, жебыс ей там зробици? По zorganizованя такой, едновечеровой імпрезы старчыт двос - троє люди! Лем мусят мати „ситу“ притягнути ничых. В чым тотя сита - бо прешіж не в мязя? В шыроко понятым Авторитеті і в мудрости організатория.

Становчо уважам, же тыкальны діиче (якым і Ты можеш ся стати) мусят сами быти такыма Авторитетамы в нашых справах. Мусят сами „зачати сьвітити“ і мусит іх быти штораз вене, бо ту не треба мати ніякых природных здібности. Старчыт знати чытати! Отже не треба ніякого геніюша, ані нікого од ніякых ізола Гір, жебы зробици імпрезу (на початок малу) тыпу Ватра. Лем треба барз хтіти, посьвятити тому дуже свого часу і споро своїх пняязи.

Я ся кус наробил при нашых справах так на Заході, як і в Горах, і я знам, не даст ся зо Заходу діяти в Горах, ішы при гіешніх коштах - і не ма то сенсу. Або Вы там хцете того мати і товды мусите быти го товном ситом справчом, при евантуальній допомозі на приклад зо стороны СЛ, або Вас тото не інтересує і мати не будете! Товаришынн Лемків може, а принаймі повинно помагати своим Кружкам.

Найпростішше бы было, як быс ся вписал до Кружка СЛ, або сам го заложыл там де мешкаш, або працюєш. Товды буде інча бесіда, бо то наш Кружок, але не дуже то змінит в тым што ся рекло. Тильно на тему Ватры, бо ня тото барз боит.

Терат ішы кус о Твоєх великих птянах - мріях. Чудово, же іх маш, бо треба мати. Тото дає нам нашію і ситу до дальшого діянн, але... мрії і птяны нереальны провадят до знеохочаня і втраты всякой охоты до діянн. Цїлым серцьом ем за тым, жебы Лемкы чымнайкорше і в як найвекшым чыслі вертали в Горы, купували там землю (а найліпше як бы нам ей вернули без плачыня), одыскували свій край і зворили там велике наше середовиско. Есплак вырис ем юж цаавно, давно (добри понал 20 років тому) зо способу думаня што го Андикы зовут „wishful thinking“ а Полякы „roboznie duszenia“ Таке думаня провадит діича до діянн не на тий ниві котра є найважнішча!!! Робме што можливе, жебы сме вертали на Лемківшину, а не знайме си в кінци справу з того, же часове вертаня Лемків в Горы є нереальне бо, як сам повідаш, ест дальше втіканя зо сіл.

Не лем в Горах!! На Заході ест докладні так само! Выглянат на то, же кус маш ікцим тото за тле, але сам працюєш в великом місті, яке ест дост далеко на захід од Твого села - шиж не так? Адрет, што правца, маш ферматив селскій, але не даст ся каждый пей потяжжати оттамат до одного великого міста, а то значыт, же так направду мешкаш в місті, а сего одвиджаш од сьвата. То чого си дивуєш ничым? Так ест і так буде довгий час, і не

*** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ *** ПОДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ ***

вільно ся сподівати, же то ся змінит в часі можливим до предвиджіння. Таке думаня провадит до блудів.

Не маюч поде гроши жебы купити хыжу в Горах, а поза тым де бы там прадуваня, як навет сам сс мусіт кус далшы на захід емігрувати. На працу в рильництві мало кого набереш, бо што ся діє на селах голым оком видно. Чекат нас вхід до ЕВГ і зо сета буде мусіто одыйти 75 % люди. Што з нима буде тым ся якоси ніхто в Польши не пренимат. О головти худобы в сьвітлі „хвороты шаленых коров“ ани ми не вспоминай. Агротуристыка – то як сам повдаш маргінес. Пидильництво тіж. Ручне вырабняя пологна? Зіярство? Сприбуи тым заробити на утриманя родины. Каменярство? То правда, же люде все будут гмерати і на имонтери крест все буде потрібний, але хто гнеска робит плиты ци кресты на гробны зо звычайного каменя? Як бідний то з лістрика (бо найтуныше), а як богатий то принаймі гарніт або і мрамур. Сут такы камені на Лемковині? Думаю же ні. Но і што там робити? Правда, же сут люде, котры бы могли – а тіж не вертают... Бо ту маюч ціту родину, а там бы были сами – дивустя ся? Я ні!

На тото што ся тобі мрять треба бы мати мільярды новых злотых, але іх не маме. Навет як бы зме іх мали, то декотрых люди (може юж векшист!) мусіт быс на силу преселяти. Люде врастаюч в новы обставины. Звязуюч ся вельома вязами зо своїм новым місцьом жытя. Не такс то протс потім зас тото вишытко поторгати і ся преносити. Жадным нагваряньом, ци премавяньом до лемковского патрियोізму (шы при нашій хоп якія сьвідомости народовой) ніч ся не вдят. Люде потрібуюч найперше хліба, потім почутя безпеченьства, а на кінци хтят спокою. І маюч до того право. Шы тамто пресе шня барз боіт, а декотрым ся здас, же поде ся пірвут на шы еден „exodus“ в темно, без жадной певности на заран і до того тым разом добровільно. То с чыста утопія. Тым барже в гістніім капіталізімі де нікого не інтресує, же дахто гмерат з голоду. Тото ся мусіт діяти так як ся діє. Добровільно і в міру можливости. Інакше не буде!!!

Декотрым ся видит, же старчят (або, же найважніжше ест) зогнати люди назад до гір і юж буде далшы само ся „кагулято“ там де мы хсеме. Тымчасом Білорусы не быти выселены. Мешкало іх зо 200 ци 300 тисячи в єдиний компактний масі і гнеска ся, по мойому, барз поціят! Знаю пару іх свещеників і мало котрий бесідус по гвоמו. Навет медже собом ужываюч юж польской мовы, а то прещіж інтелігенция, а не протсы хлопикы! Невольно можут то быти православны Польякы. Чого так ся діє? Штож, не допінити певно вагы яку треба привязувати до (од)будовы і підтримуваня високого рівня сьвідомости народовой! Отже для менчости народовой не лем численніст в єдинім місці є важна (хоткі ясне як сонце, же товшы є без поривнаня лекше – лем як то зробити), але шы барже сьвідоміст власной вартости – принаймі не меншой од векшости. Зникат все нарид котрому ся здас, же його культура с нижша од сусідной. Гірша і же треба ся ей встыдати. Тымчасом найвекшы, наймудрижшы спешнього часу доходит до выстовку, же нес культур выжшых і нижшых. Сут лем культуры рижны. Інчы од другых. Но але рахуюч ся одчуты Народу, а не пару мыслителі. Мы (наша родина) мешкали парунадцет років сами в польскым місечку – през ціле наше дитинство і молодіст – і зме ся встояти (хот тіж не без спорых втрат) яко Лемкы, бо Родиче мали високу сьвідоміст, а Няньо мал понадто велике знаня о нас самых (Лемках) і о сьвітлі – на гітьо, же перевыжшал без поривнаня наших сусідив. Тото нам давало почутя моральной силы і інтелектуальной выж-

шости. З того самого механизму користали през два тисячы років Жыды. Все ся старати быти мудрижшы. Все знали чытати (бо іх змушала релігия і звычай), хоп іх сусіде быти найчастіжше неписменны, а з іх сьватых книг выникало, же маюч славу і велику гісторию, і же сут ліпшы. І не пропали в дьяспори, на против цілому сьвітлі і Гітлерови.

Як того не зрозуміеме – та нам ніч не поможе, хочбы якіса сила цофнула назад преселіня з 47-го рока! І на против. Як бы ся нам удало збудувати високу сьвідоміст і оно почутя выжшости інтелектуальной то Нарид наш юж сам найде і выкорыстат каждую оказию до того, жебы ся не спотычати – жебы ся в міру можливости оселяти близко себе (на Лемковині ци інде). То найважніжша і практичні єдина (на жаль) яко тако доступна дорога для менчости народовой. Єдине што можемо і повинни зме робити – то дивгати можливо найвыжше сьвідоміст народову Лемків, жебы ся гордили своїм походжыньом, а не ся го встыдали – і противдяти заниканню нашой мовы, традици, звычай, обрядив. Утримати за всяку ціну сьвідоміст народову!!! Противдяти зо вишыткых сил поціонізації!!! Ест то наше заданя найважніжше і не знати ци юж не понад наши силы.

Треба си в кінци повісти што є для нас важніжше – наша земля Лемковина – ци наш Нарид Лемкы??? Хтоси повіст, же єдно і друге, а по мойому Нарид, бо як він нам зникне то што за рижниця хто на Лемковині буде мешкал? Народу тіж мусіме найбарже боронити, бо він нам гыне на очах!!! Лемковина была як шы не было Лемків (ци фактычні то была Лемковина?) і буде, хочбы наш нарид (гфу! одпукати) пропал доцяп. Земля ся нигде не поде – найвыжше ей треба буде одкупити, але ци тепер с інакше?

Не люблю ся чыпяти інчых, але кєд они ся чыпляют нас то хду ім одповісти. Тото, што робит на приклад Об'єднаня Лемків, котре бє ся о тісы (то значыт о землю), а на ниві народовой прологує Лемкам україньство, то значыт в великій міри одчас іх Полякам, ест прикладом сходжыня на мановці. Іх праця, іх вельке заангажуваня підут на марне, бо не на тым ся сконцентрувати, што є для існуваня народу найважніжше. Ніхто в Польци не зробит юж з Лемків Україньщи, бо нес до того ніякых сприйатливых обставин. Коли ся того не пове то ентузіястам україньства в Польци, в другій половині XIX і в першій половині XX-го віку, то ся юж не поведе!!! По україньскы Лемко в Польци не буде бесідуват бо де і ло што? А як не буде бесідуват та скоро забуде, хочбы ся той мовы даде навчыт. Як ся нам Лемків не уласт затримати Лемками (з лемківском мовом яко народовом) та ся спотычат. Інчой альтернативы нес і лем шліпы (зашіплены?) того не видят. Найсмутніжше ест, же тоты што нас преконуюч до україньства і маюч ся за україньску (бо яку ішчу в іх припадці?) інтелігенцию сами по україньскы не бесідуюч і ніколи не будут. Ани они, ани іх діти. Знаюч найчастіжше по три найпростіжшы слова: „шо, вже і всі“ (декотры шы „того“ з притиском на остатне „о“) і то ест шлій іх україньскій словник. Мам одчутя, же без роловитого Україньщи в Заряді мали бы проблемы з простым писмом граматычні по україньскы, а нам хтят дорогу вказувати... Декотрых з нас того сьмшют. Мене смутит, же сами не видят яко то парадоксальне. Тым, што кажут ся нам чыгги україньского заміст лемківского треба бы одповісти: „дучтею – приклад дай і найперше навчий ся добри сам!“. Шкода тых люди, бо они певні широ так думаюч і сут преконаны о своїй рації. Працююч тяжко, жебы преконати люди до того, а ту ефекты мизерны.

Пхати нарид до того, чоґо він не барз хце, што ся му до нічоґо не придаст, і што є для него трудне, а одґаняти од того што му є найближше, найлекше, потрібне на кожний ден і што могло бы ґо ішы хцѣ дакус притримати при своїм – то доправды дороґа доникаль. Дороґа до самозаґибелі. Об'єднання шмарило ся тіж на „Акцию Лисы“ бо ся сподівало тым способом притягнути до себе дуже Лемків і фактычнї кус люди дало ся на то набрати. Но бо як будут лисы оддавати та хто бы не хтіл. Не перша то така проба, а ефект единакій і з Об'єднанням тіж може быти так, як в кусьцьок спарафразуваним вершну Русенка „Синици“:

*А синица, мала птиця,
людям обцяла,
же буде лисы вертала,
але лисы десь не видно
і синици буде стидно.*

Подумайте си зрештом през хвилиу, же удало ся тоты лисы одобрати, а те їх властители ся недовґо сполячат, бо през 10 років Об'єднанці їх преконали, же не може быти народу лемківського, а Українцями ся не чуот. Лисы тым способом назад вернут до Поляків і до того разом з властителями. Яка буде для нас з того корист і што так на правду єст найважйіжше? Лисы, ци будувания свідомости? Певні же чудово бы было як бы нам тоты лисы оддали і треба ся того домоґати! Лисы чудова річ, лем што нам з них як стратиме нарид? Об'єднання змарнувало тых 10 років про то, же не провадило народовой роботы. Лемківской роботы. Мало того, же сами єй не провадят, то ішы нам прибуот прешкодити. Панове, тых люди, што мы їх вьратуєме од польонізації ішы і Вы можете потим прибувати переконувати, же они Українці, бо они останут в сфері Вхдїной Культури, Вхдїной Церкви, в сфері кіриличного писма, в сфері русиньской свідомости, до котрой і Вы ся в якісїй міри признаєте. Будут з Вами в контактї при буд яких окази-ях. Як ся спольонізуют то станут ся тіж для Вас абсолютїй неприступні. Діючы нам на шкоду цїєте тіж тым самым на шкоду свою і нашого народу. В тым Вашым незрозумїлим протївставяннєм ся нашій діяльности осьвітовин нес, як видно, ниякой льотїкы. Прещїж прещїжкє розумуваня вказус, же як Вы, дайме на то, вьратуєте од польонізації (попрез свою діяльність) 15% Лемків, а мы нич – то лем тильо (нас?) Вас остане. Як нам ся поведе вьратувати ішы друге 15% (попрез нашу діяльність), а скорше до 30%, або 40% бо такє голым оком видно наставїня народу – та буде їх разом 30 або і понал 50%. Ци ту не видно ниякой користі – ци лем Вы не годны того видїти? А може для Вас лїпше най ся ціла репета. поза Вашыма 15-тьома процентами, сполячат, нич бы мали остати Лемками? Лем Лемками!? Таке розумуваня то бы был звяктий саботаж. Я на Вашым місци вчїст бым в Вашых Гуртках україньской мовы там де нарид того хце, а там де не хце, то бым попросил Стоваришыня о підручнички і вчыл лемківской мовы. Прещїж лемківска мова є тіж Ваша. Ци може ні? Затожу ся, же нич бы то не зашкодило Вашій пещуїрности, а скорше на протїв – лем бы єй звекшало. Хто по навчїннєм ся, на приклад лемківской писовні, хтіл бы ся потим вчылї україньской – тому нич бы не стояло на прещїкдї. Принаймі буквы юж бы знал. Хто бы ся потим не хтіл вчылї по україньскє та принаймі по лемківскє бы знал і остал бы даїше в сфері вхдїной культуры (чїтайт охоронит ся од польонізації). Мам одчутя, же як бчї свого часу УСКТ не хтіло за скоро і за барз нахальнї українзувати Лемків, лем помоґло нам вчылї ся нашої вїснїей мовы – там де бы люде того хтіли – та пещска

процес польонізації был бы дуже менче заавансуванїй а Лемкы были бы дуже ближше Украинци (чїтайт: остати бы під дуже векшым їх впливом), бо мали бы зме почутя, же нам на правду хтят помоґчы, а не нас пьвтнути. Я особисто так чуо і певний єм, же не лем я. На жалє діячам україньскым і нашым власным українофілям брактє вьобразїня в далекїй перспективї.

Тото што Они робят в справї осьвітї Лемків то ся нияк купы не тримат. Нераз в Стоваришыню заходїме в голову што (хто?) нима керує? Хьибаль же не їде ту ани о Іх, ани о наш інтерес, ани тым барже о інтерес нашого народу. Якого в таком разї? Кому є на руку, жебы нас в Польщи остало лем Іх 15%, а не наше вспїльнє 30 ци 50%? Лемкам напевно ні! Неможливе тіж, жебы то было на руку правдивым Украинцям, бо они нас маот за свою етнічну групу і напевно бы не хтіли, жебы ся так радикальнї зменчала! То кому?

Страх думати...

Тымчасом нам бы треба разом їти (а принаймій паразельно) і в єдну сторону тягати, бо наш інтерес єдинакій, або барз збїжений – принаймій на коротку мету. Захранити од польонізації. Чым бїльше РАЗОМ захранїме тым лїпше і для Них і для нас, бо нас разом вєще буде. Нам в Стоваришыню під взглядом народовым тіж прещїж дуже ближше до Украинци як до Поляків і тіж зме ради як ся їм веде протїкїдїти польонізації – на жалє – без вьсємности. Разом нам буде лїпше нем товды – як зрозумїєме, же існуваня другой організації дїят „de facto“ на нашу вьсємну корист, а не на нашу вьсємну шкоду. Мы сами тоту евентуальну корист нїшїме попрез воруґуваня на себе. Пишу вєсе „мы“ хцѣ виджу голувїи з тамтой стороны воруґуваня. В нас єст лем евентуальна реакція на Іх поставу. Зачнїйме тягати „враз“, а не єдно „ча“, а другє „к собі“. Найперше ся захранїме од польонізації, а як потим прїїде нам їтї кожде своїм путьом, Вы україньскым а мы народовым лемківскым – та тіж до щїром вьсємном пошаном, симпатїюм і готовїстю вьсємной помоґчы, котра бы мала вьникати зо свідомости же прещїж до себе на вьсєм все нам буде ближше як до Поляків, Украинци, Словаків (а принаймі повинно быти). В протївным разї все ся хтоси третїй буде тїпєл, же си бортакты на вьсєм шкодят.

Повїдїме си ясно, же тота сторона, котра є барже агресивна, котра перша розпочнїват неприхїльнї діянїя протїв другїй – дїят на корист стороны третїей – і мусїт ся рахувати з підозрїньом, же робит тото свідомо... протїв своему народови, а може і для якісїй дачной, особистой, лукавой користї...

Мусїме і мы і Они заложити си найменше користний вариант, же так як тепер – так буде баарз довґо, а може і вєсе, і прїїняти одповіднї до того методї діянїя. Інакше будеме – як єм вьжнє рюк – робити не тото што треба, а то значыт, же наша і Іх тяжка і невдячна робота пїде на марне.

Треба нам преконали наших люди, же не сут гіршы, а на протїв – може і дакус лїпшы од їнчых. Дороґом до того єст самоєдукація. На тото можеме мати якісїй вплив. Ту маєме якісу шансу. Мало того, лем попрез едукацію, будувания народовой гордостї можеме справити, жебы Лемкы сами запрапули остати Лемками і вернут на свою землю. Як сами будут хтіти та знесут і невьгоды, і даакє ризико, і оддаїня од близкых і ішы далїтє. Як не будут хтіти, та – як єм вьжнє писат – хцѣ быс землю якісїм чудом выдер Полякам, побудуват там домы і навет дал роботу – та не підут за фраса. Отже ключом до вьшїткого єст праца над Народом. **Треба нам го вчылї, вчылї і вчылї. Лем тильо і аж тильо!** Тых люди, які опрацовувот матерїялы осьвітовї і тых

*** ПОВДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ *** ПОВДВОРЕЦ СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ ***

што вчат діточкы нашой ридной лемківської мовы, повинни зме оозолотити (як бы зме мали таку можливість), а Об'єднання ся вышкыряют, прибуют іх осьмішати, обнижжати велькіст іх высылку. Аж ся само пхат на мысль жартобливе звыдіаня – ци маюч хоцкі по єдным зубі мудрости? Ци ім нич не выросло...

В тым місци ставям офіційальні Стоваришыню Лемків пропозицію покликаня Лемківського Рухомого Університету (назва провізорична). Мама юж докторив наук і можут они быти його підставом, а выкладовцями можут быти і люде з нижшыма степенями науковима, котрых мама більше, як тіж выдатны знавці тематив без степени науковых, але з велькым власным доробком в даякых царинах нашой культуры. На примір мама юж Кружок Стоваришыня Лемків в Пшемкові де єст єден з вєкшых осередків і ту барз бы вартало заложыти єлен з пунктив того пропонуваного Університету. Форму выкладів і участництва треба предумати і зробици максималньні приступном. Заданьом його была бы популяризация нашой культуры, а не екзаменуваня слухачив.

Певні єм Тя Молодий Приятельно не барз потішыл тым што єм написал, але так тото виджу на гнеска, по близко 30-тых роках діяня на тий ниві. Повідаш, же сама едукация то мало? Зроб лем тильо – то юж буде барз дуже, а нич не шкодит зробици вєще (як буде можливість), лем ся не наставяй – прощу Тя – же дахто одкальси приїде (ци приїхат) і выштыко залатвит. Выштыко што пишеш єст слушне, лем ня непокоїт форма: „добри бы было, треба бы, вартало бы, треба бы рушыти тото ци тамто село”. В такій спосіб можна бы шле жыця чекати і чекати, і – лем нарикати же нихто „ся не рушы”. Нарикачи мама дост. Дячив нам треба. Мусите ся сами рушыти, бо хто тото зробици як не лемківска інтелігенция???

Пропоную зачати од заложыня Кружка СЛ, опрацуваня атракційного пляну діяня, а потим? Потим юж лем з улором реалізувати го през десяткы років. Іти передом і вказувати народови дорогу, не сподіваючы ся за то ничого доброго...

Іщи о єдним хду рєчы. О моім стверджыню до котрого єс навязал, „же чекат нас поважна дискуссия над способом нашого діяня”. Было скєруване до Стоваришаків, але так само добри може ся односити до цілой лемківської інтелігенции, так стоваришеной як і ні. Мама той інтелігенции юж напавду дуже (пропорциональні до нашого чысла), а єднак не творит она велькой силы яко група, яко середовиско опініотворче, яко єліта вєдуца свій нарид по найліпший, наймудрижший дорозі – бо зме ізотюваны од себе. Мало того, навет в Стоваришыню не видно тенденции до твориня той велькой силы і то єст наш найвєкший бтуд і грех. Сходимє ся што правда од велького сьватая яким є Ватра, ци на зобраня Заряду і потим зас атомизация. Не такого способу діяня очекувал єм спітворчячы Стоваришыня. Мал єм надію, же створици ся велика група, зложена принаймі з Членив Заряду Головного і Зарядив Кружків – з родинами, котра не лем буде діяча в Стоваришыню але буде ся тіж сходила товариско і творила мудру „моду” на лемківство. Декотры члены Заряду не любят інчых, а повинни ся любити навет іх родины. Тымчасом іх родины ся часто нияк не знають. Чого? Чого ім на тым не затєжыт? Може вказало бы ся нездобачкы, же діти того ци інчого діяча, повіджме то елеганцко, „не хтят бесідувати по свому” і за то бесідуют по польскы (не за то, же не знають – дежбы там...). Мы повинни творити, як єм рюк, моду на лемківство, на плянне бесідуваня нашом мовом, на продовжаня наших звичаів і традиций. На знайоміст на-

шой гісторії, літературы і шыроко понятой нашой культуры. Повинни зме творити Єліту до котрой каждий Лемко хтілбы (хоцбы през звыйкий снобізм, як не з выжшых потреб), але не каждий міг бы належати. Наша опіня повинна міжно важыти на способі поступуваня наших люди. Коли не видно такой вымирной великой Группы та може створици ся хоцкі даяка „могучая кучка”?? Отже сама ся не створици – то юж видно голым оком, по перший декаді нашого існуваня. Треба єй творити сьвідомо, наполегливо і ведлуг добри обдуманого пляну. Мусит ся она публичні выповідати в наших справах і мусит то робити мудро. Мусит найчастіжше мати рацію, а поступуваня єй членив так в жытю особистым як і громадзкым не можут быти противны до того што публичні голосят. Жебы тота група мала вплив на наш нарид – мусит він си високо шныти, шанувати і подивяти. Тото єднак не возме ся само з повітря. На то си треба застыжыти своїм велькым знаньом, справедливистию і одважном, безкомпромисовом поставом. През довгий час. Ци стати нас створици такій „Лемківській Пантеон”, котрий справунал бы, як то повідает Полякы „Rząd dusz”?

Думаю, же ту аж ся просит продовжыня попередньої думкы о університеті. Група выкладова того університету повинна покликати – на засаді запрошынє – Лемківське Форум Интелектуальне. Мало бы зосереджувати Люди з выжшом осьвітлом, студентив выжшых ричників (з формальных взглядив, – бо то все робит на народі вражыня) і люди музрых і знаных без выжшой осьвіты (бо преціж студенты і абсольтенты не маюч яко єдины патенту на мудрици). Не была бы то жадна организация, бо вєкшист Лемків дальше боїт ся всякого атіганя на хоц які листы. В імени Форум выповідала бы ся Група Выкладова і тоты учасники котры бы си того жычыли. Інчы повинни мати можливість оставаня в тєни, але твориня силы выповіді Группы Выкладовой попрез саму свою участ. Можна тото дискутувати і модифікувати, але треба творити бо само ся не створици, а єст барз потрібне. Єст то наступна моя пропозиция для Стоваришыня Лемків.

Тобі, Молодий Друзє, мрият ся великій, з далеком перспективом, лемківській Плян для Лемковины. Я ся на інтерєсах не знам і в тий – як повідаш – матерьяльний части на нич ся не придам, але певні сут люде што ся на тым знають і могли бы тоту част опрацувати. Може фактычні за мало кус привязуєме вагы до матерьяльной стороны діяльности. Певні такій плян бы не зашкодил, а може был бы і барз придатний. Хто го повинен зробици? Стоваришыня ма в статуті записану головні діяльність на ниві социяльно-культурияльний і таких ма тіж діячив. Не знам што ма в статуті Об'єднаня, але тіж певні подібні як мы. Придало бы ся найперше ведлуг словника польскых політыків „rozozumienie ropad rozdziałami” помєдже Стоваришыньом а Об'єднаньом. Оба Товариства повинни разом скликати шыроке „forum gospodarcze” выштыкых заінтерєсуваных діячив і бизнесменив незалежні од народовой орієнтации. Тото „gremium” яко єдинє было бы хыбаль в силі такій Плян опрацувати і го реалізувати. Пишу без ниякой надді, бо як того доконати, коли комуси є все на руку, жебы оба Товариства зо собом не бесідувати? Заложу ся, же як бы ся зачало мєдже нами даякє порозуміня (навет на ниві лем газдивскій), та зараз хтоси зас скоринько задбат о змєну Правтіня в Об'єднанню на іщи барже вороже нам. Лем ци то є фактычні в інтерєсі Лемків?

Поздравям сердєчні і мам надію, же ся нам повєде в Новым Році дашто, або вєкшист з того што си заплануєме ци замриєме.

ЯГО

AKADEMIA PEDAGOGICZNA

im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
INSTYTUT FILOLOGII ROSYJSKIEJ

31-116 Kraków, ul. Studencka, tel. (0-12) 422-00-44, 422-01-93

Uwaga, kandydaci na studia!

(...)

W nadchodzącym roku akademickim Instytut nasz dysponować będzie ogółem 90 miejscami dla kandydatów na 5-letnie magisterskie studia rusycystyczne, w tym 55 miejscami na kierunku „filologia rosyjska”, 20 miejscami na kierunku „filologia rosyjska z językiem niemieckim” i 15 miejscami na kierunku „filologia rosyjska z językiem rusińsko-lemkowskim”.

O przyjęcie na kierunku „filologia rosyjska”, „filologia rosyjska z językiem niemieckim” i „filologia rosyjska z językiem rusińsko-lemkowskim” mogą ubiegać się zarówno kandydaci, którzy uczyli się w szkole języka rosyjskiego, jak i kandydaci, którzy uczyli się innych języków obcych.

(...)

Program studiów na kierunku „filologia rosyjska z językiem rusińsko-lemkowskim” przewiduje – poza przedmiotami rusycystycznymi – przedmioty związane z tą specjalizacją (praktyczna nauka języka rusińsko-lemkowskiego, wiedza o historii i kulturze rusińsko-lemkowskiego obszaru językowego, literatura rusińsko-lemkowska, gramatyka opisowa języka rusińsko-lemkowskiego, stylistyka języka rusińsko-lemkowskiego, historia języka rusińsko-lemkowskiego, gramatyka konfrontatywna polsko-lemkowska i ukraińsko-lemkowska, metodyka nauczania języka rusińsko-lemkowskiego) w łącznym wymiarze średnio 10 godzin tygodniowo w ciągu całego okresu studiów.

WYCIĄG z „Informatora dla kandydatów na studia...”

(...)

Instytut prowadzi studia dzienne 5-letnie, magisterskie, specjalność filologia rosyjska z językiem rusińsko-lemkowskim

Kryteria przyjęć

— ustny sprawdzian z języka rusińsko-lemkowskiego – rozmowa na tematy z życia codziennego.

— rozmowa kwalifikacyjna w języku rosyjskim lub polskim na temat zainteresowań kandydata literaturą i kulturą rosyjską

system oceny wiedzy — ranking ocen (b.dobra – niedostateczna)

Niezdanie sprawdzianu powoduje, że kandydat może przystąpić do rozmowy kwalifikacyjnej wyłącznie na specjalność filologia rosyjska.

Zwolnieni z rozmowy — laureaci i finaliści stopnia centralnego oraz laureaci stopnia II olimpiady języka rosyjskiego

Termin i miejsce składania dokumentów — od 7 maja do 15 czerwca 2001 r. w Dziale Dydaktyki, pok. 28

Termin przeprowadzenia sprawdzianu z języka rusińsko-lemkowskiego — 2 lipca 2001 r.

Termin przeprowadzenia rozmowy — 3 lub 4 lipca 2001 r.

Sprawdzian obejmować będzie rozmowę z kandydatem na jeden temat wylosowany spośród podanych niżej:

1. Моє місто /моє село, околиця вчора, гнєска
2. Мої родиче /мама, няньо/, моя родина, /рідини/
3. Мої братя і сестры
4. Моя хыжа, моє мешканя
5. Подорож, котра остала в мойй памяти
6. Моя выгиріяна профєсія
7. Яка є моя пасія /улюблене занятя
8. Найбарже интересуюча книжка, яку см читала/а
9. Свята і святкування на Лемковині
10. Моя улюблена пора року

ROZPOWIED DNEC ZAPISANA

Usłyszałem w Bartnem historię o współczesnym zbrojniku. Staralem się nie „upiększać” ani nie poprawiać języka, może przyda się do „BESIDY”? Szkoda, aby historia odeszła w zapomnienie. Może lepiej byłoby drukować w języku lemkowskiem?

Bartne miało „szczęście” do zbrojników. Legendarny Kornut, później Sypko, najbardziej znany lemkowski zbrojnik. Ale kto słyszał i Kucu?

Było to w 1962 roku. Kuc uciekł z więzienia z Montelupich. Z nim był Helaszek, obaj gdzieś z Pogórze. Szli dwa tygodnie nocami. Ojciec Kuca był osadnikiem w Bartnem. Mieli bunkier pod Sobinowym Lasem, od strony Huty Pielgrzymskiej. Koło Krosna miał betoniarnię; dali mu domiar, w końcu zamknęli. W Dukli napadł na posterunek milicji. Milicjant wyszedł aresztować bijących się; wtedy związali go i rzucili pod stół. Zabrali koce i ciepłą odzież.

W Jaśle jadł i pił w kantynie milicyjnej; napisał na serwetce: „tu był Kuc”, strzelił w lampę i uciekł. Milicja bała się go jak ognia.

Raz szedł chłop z Ciekłina do Bartnego kupić krowę. Kuc go pyta:

— Masz pieniądze?

— Trochę mam, ale ludzie w Bartnem są do brzy, to poczekają.

Kuc wyjął ile trzeba i dał człowiekowi. Mówili, że nie napadał ludzi, tylko szedł po sklepach. Raz stróż nocny wystawił łaskę niby karabin, chcąc go postraszyć. Kuc go postrzelił i wezwał karetkę.

Brał pieniądze ze sklepów. — „Biorę tylko swoje”, — mówił. W końcu wysłali wojsko z dwóch stron — od Bartnego i od Fulusza. Żołnierz co pięć metrów, KaBeWu, dziesięć tysięcy ludzi. * Akurat Helaszek wyszedł po wodę, zobaczyli ślady. Kuc pyta:

— Wojsko czy milicja?

— Wojsko.

— Wiem, macie rozkaz.

Poddał się. Postawili kropkę na mapie, gdzie był bunkier i odjechali.

Milicja miała zadanie wysadzić bunkier. Ale nie mogli znaleźć. Dopiero ktoś z miejscowych pokazał i wysadzili. Jest jeszcze dół w lesie.

* Liczba wojska pewnie jest mocno przesadzona, ale zdecydowanie ja podają. Także dialogi są oryginalne. Znam autora opowieści, ale chciałby pozostać anonimowy.

Zygmunt Malinowski
Warszawa

Od Redakcji:

Dziękujemy, Panie Zygmuncie. Dziękujemy również za przesłanie „Lichtarza ruskiego” J. Harasymowicza.

САВИН

Нераз любов
Розбуждена на ново
Красна ест
Як на початку
Легко помылити
Залюбліня
З захоплінном
Кохати
По злых хвилях
То кохати на правду

Глядам часом
Насильні причини
Жебы пережыти
Приходлячи ден
Жебы перемочы
Да пшых пару годин
Неодмінні
В такых хвилях
Тін знеохочыня
Розганят
Єдна мысль
Же была сс
Будеш
Же сс ден-по-ден
В серци
Думках
Споминах

Піврий
На сьніг
Што голузку
Гу собі тулит
В холодных обіймах
Піврий
На сьніжынку
Што лем хвильку жыс
На Твоїй долони
Вшытко ся минят
Одходить
Вертаг
Не тремтій

Под
Най дознам Тебе
Чыстой роскошы
Под
Най зазнам Тебе
Най мя прошыбне
Тремтіня
Кед долони зложыш
Як до молитвы
На моїх раменах
Буд зо мною
Єдно

Знам
Добрий верш
О Тобі
Мал бы мати
Згідні з принципом
Початок
Середину

Закінчыня
Товды спрібуїме:
Кохам
Кохам
Кохам

І зас позерам
Як вітер листя колыше
Што перекірні
На голузи зимуют
Не ідут за тьма
Што іх тулит
Коріня дерев
Вісят на голузи
На краю падіня
Лем вітер нима торгат
Не падают
Як мы
Тырают
Супротив логіці
Як мы
Непоконаны роками

Обітрий слезы
Не плач
Не вартат
Не зміниш
Нич
Не зарадиш
Ничому
Знай
Же вшыткы
Підлюсти
Окропности
Зло того сьвіта
Єдною Твайой слезы
Не вартаят

По листку
Сплываючы краплі
В котрых сонце
На час блисне
Так як блищат нераз
Твої очы

В числіню
Все быт ем слабий
Чистит ем на камратів
Та-м ся перечислит
Омылково беручы
Деякы зера за вартости
Однимал ем собі
Несдно право
І придавал інчым
З дальшыма

чынностями

Ліпше мі дакус іде
Болай остатньо
Множу щестя
Діло з Тобом
Любов

Не хцу ятрити
Ран болячых
Не о того
Конец-кіншом ходит
Жебы споминами жыти
Даколи ся вшытко
Єдном цілістю стане
І поняти позволит
Зміст медже буквами

**Савин, роджений
1970 рока,
абсольвент Педаго-
гічної Академії
в Кракові.
Зглынаний жытьом,
але непокорений
романтьох.
— Вытаме в „Бесіді”,
вытаме в сьвітлик
Рідного Слова.**

Різбы: Івана Мердака –
Муза, До сьвітла, Вікно.

ANTONI KROH

W Pieninach

(kontynuacja - 3)

Latem dziewięćdziesiątego ósmego roku czekałem na autobus w Krościenku pod starym kościołem. Przysiadł się flisak. Od razu poznałem, że flisak, bo miał na sobie podhalański kapelusz z kostkami i czystą białą koszulę, chociaż dzień był powszedni. Zapadał wieczór. Flisak miał wypite. Wylądował tuż obok mnie z bolesnym westchnieniem, wpasował się w ławkę metodą wielokrotnych prób, zaklął, stęknął, poprawił kapelusz, po czym spytał elegancko, czy wolne.

– Proszę uprzejmie.

W tym momencie zrobiło się ciekawie, bo flisak wyjął z reklamówki książkę Romana Reinfusa „Śladami Lemków”. Usiłował czytać, ale po chwili dał za wygraną.

– Kupiłem se w kiosku. Dobra rzecz, niedrogo – usprawiedliwiał swój kaprys.

– Też to mam.

– Hej? I czytałeś?

– Czytałem.

– Całe czytałeś?

– Całe.

– Wiesz, kto to Lemki?

– A wiesz gdzie Biała Woda?

– Wiem.

– Ty skąd?

– Ze Sącza. A ty pewnie ze Sromowiec.

– Wyżnich.

– A co cię Lemki obchodzą?

– Bo mój nieboszczyk tato opowiadał, że jak ich wysiedlali, to do Sromowiec przyszło UB i wyznaczyło podwozy. Kto miał wóz i konia, musiał wieźć Lemków do Sącza na kolej. Mój tato ich wioził, sąsiedzi też. Dostali wypłatę, wrócili do Białej Wody, rozpatrzyć się, co by tu se zabrać, ale popili, powadzili się, chyciła ich delirka i spalili całą wieś, gazdówkę po gazdówce. Mnie to nie chce z głowy wyleźć. Jakże tak?

Według jednej wersji Białą Wodę spalili ubowcy, żeby Lemkowie nie mogli wrócić. Druga wersja, że upowcy, bo chcieli utrudnić Lachom osiedlenie. Aż tu nagle trzecia wersja. Ale nie suszcie sobie głów, bracia historycy. Wszystko się wyjaśni w Dolinie Jozafata.

Teraz będzie o szosie, która jest, ale jej nie ma – tajemniczej szosie ze Szczawnicy do Piwnicznej przez Jaworki, Obidzę, Kosarzyska. Od czterdziestu lat bawię z nią w chowanego – jak dziecko, które wystawia główkę, woła: a kuku! – chowa główkę, woła: a kuku! – i śmieje się serdecznie, jak

żaden dorosły nigdy się nie roześmieje, choćby wygrał wór dolarów. Skoro tylko ukaże się drukiem atlas samochodowy, mapa turystyczna, przewodnik, informator, zaglądam niecierpliwie. I albo – a kuku! – szosa jest, albo – a kuku! – nie ma. Tak czy owak – cóż za miła niespodzianka!

W 1958 roku dostałem na gwiazdkę mapę samochodową Polski, drukowaną na jedwabiu. Zabrałem ją na obóz harcerski. Nocowaliśmy w Jaworkach. Ta, stwierdziłem ponad wszelką wątpliwość, że droga Szczawnica-Piwniczna, zaznaczona na mapie, nie istnieje w terenie. Dziwnie się poczułem: miałem siedemnaście lat i byłem pewien, że szosa może być albo może jej nie być, stany pośrednie wykluczone. Druh komendant obejrzał mapę. – Eeeee – powiedział – rzeczywiście. Ale jak jest, ale jej nie ma, to znaczy, że będzie. Pewnie będzie. Co się przejmujesz. Za rok, dwa. Zaznaczyli na mapie, bo wstawili do planu, mapę oddali do produkcji, a w międzyczasie inwestycja spada z planu. Pewnie nie mieli mocy przerobowych albo co. Może w następnej pięciolatce. Jak umieścili na mapie, to raczej na pewno będzie. Co ci zależy.

Potem wielokrotnie tu przychodziłem i za każdym razem cieszyłem się, że jeszcze tym razem szosy nie ma i w najbliższym czasie nie będzie, można spokojnie pospacerować.

Mińło trzydzieści lat z okładem. Jestem już panem po pięćdziesiątce, świadkiem dawnych czasów, weteranem Białej Wody. Bieda mnie przycisnęła, podjąłem się korekty w regionalnym wydawnictwie, i z tego powodu musiałem przeczytać artykuł „Zróżnicowanie przestrzenne sieci transportowej w województwie nowosądeckim”, gdzie opisano i wyrysowano szosę Szczawnica-Piwniczna jako jedną z najważniejszych w województwie. To nie jest żaden nadrealizm ani postmodernizm, tylko fakty, które staram się rzetelnie przedstawić. Zadzwoń do redaktora prowadzącego. – Czy jest pan całkowicie pewny, że tej szosy nie ma? – zapytał bez entuzjazmu i wcale mu się nie dziwię, gdyż było to w sobotę późnym wieczorem. – Jestem pewny. – Ale czy stuprocentowo? – Stuprocentowo, spacerowałem tam przed miesiącem, to mój ulubiony zakątek. – Może po prostu zbudowano szosę, a pan tego nie zauważył. Artykuł został zrecenzowany, zakwalifikowany do druku, honorarium wypłacono, autorka jest profesorem Politechniki Krakowskiej, kierownikiem katedry dróg, jakże w tej sytuacji szosy może nie być? Zreszta, zadzwonie do pani profesor, napisała artykuł, więc też jej się coś od życia należy.

Zadzwoił, chociaż czuł się niezręcznie, ale niepotrzebnie się obawiał, poszło jak najlepiej; pani profesor wysłuchała go uważnie, a nawet cierpliwie, podziękowała bardzo uprzejmie i obiecała, że za pół godziny oddzwoni. Rzeczywiście oddzwoniła;

okazało się, że wszystko jest w najlepszym porządku, szosa z całą pewnością istnieje, bo jest wyraźnie zaznaczona w Atlasie Samochodowym Polski, Warszawa 1992.

Kochana szosa, nierealna, a jakże realna. Polska droga, moja wierna przyjaciółka, samoistny byt kartograficzny. Jak przyjemnie o niej rozmyślać, idąc Białą wodą, środkiem nieistniejącej wsi, pośród skał i pozarastanych miedz, żując lemnowskie śliwki, które ostatnio bardzo zdziczały, a za parę lat pewnie znikną. Cisza, nikogusienko, tylko potok szumi i ptaszki ćwierkają, a z daleka dobiega turlikanie owiec. (...)

W Białej Wodzie raz jeden zrobiło mi się ciężko na duszy – kiedy nagle, pod Kociubylską Skałą, tuż za zakrętem zobaczyłem maszyny drogowe, zaparkowane na mojej ulubionej łączce, zimne, ale mimo to wydzielające obrzydliwy smród gorącej smoły, jak latem w śródmieściu Warszawy. Zrozumiałem: to już koniec, nigdy więcej tu nie przyjdę. Stałem, poczułem się paskudnie i dopiero po dłuższej chwili skojarzyłem, że może nie jest aż tak źle. Przecież ostatnimi czasy sporo się mówiło o walorach Małych Pienin, uznano je za rezerwat unikatowej roślinności, dyskutowano o włączeniu ich w obręb Pienińskiego Parku Narodowego, więc, na chłopski rozum, natychmiast musiała się zacząć rabunkowa zrywka drewna, wiadomo, przecież tak samo było w Bieszczadach, Gorcach, pod Przemyślem, w Beskidzie Niskim, nad Biebrzą. Wszędzie tam, gdzie zaczynano mówić o powołaniu albo poszerzeniu parku, ludzie miejscowi, skądinąd opiewani przez artystów za umiłowanie swej ziemi rodzinnej, rozpoczynali szaleńcza wycinke, aby uratować przed ochroniarzami co tylko się da, bo potem będzie za późno. Co masz chłopie w dupie, nikt ci nie wylupie. Więc i do Białej Wody sprowadzono buldożery, żeby wyrwały karpiny i zdzierły ziemię pod budowę smołówki na Bodnaróce i Werchliczce, przez sam środek rezerwatu, bo jest tam jeszcze wiele drewna do pozyskania. Ale, jak to już wiele razy bywało, tak pewnie i teraz dyskusja w ciągu kilku miesięcy zatoczy koło – ktoś odkryje, że w Małych Pieninach pasą się podhalańskie owce, które muszą coś jeść, ktoś inny podzieli się słusznym spostrzeżeniem, że poszerzenie parku będzie sporo kosztować, upłynie jeszcze trochę czasu, sytuacja się unormuje, miejscowi z powrotem poczują się gospodarzami na swoim terenie, więc uszanują resztki starego lasu i posadzą młode, droga na Werchliczkę spłynie z wiosennym śniegiem, a po paru latach zarośnie jeżynami.

W 1850 roku, kiedy pan Kuczera z panem Szalayem nie mieli nic lepszego do roboty, niż szwendać się po grapach i próbować smaku wód mineralnych – jak to pięknie opisał nowojorski „Karpatorusskij Kalendar” – Szczawnica była zwyczajną

górką wsią. Od Leśnicy oddzielał ją niewysoki grzbiet Małych Pienin, na którym kończyła się Galicja, a zaczynały Węgry, konkretnie żupa spiska. Mieszkańców niewiele to obchodziło – granicy nikt nie pilnował, między galicyjską Szczawnicą a węgierską Leśnicą istniały normalne sąsiedzkie stosunki. Tym bardziej, że dla Leśnicy Szczawnica była najbliższą położoną miejscowością – następne wsie węgierskie leżały z drugiej strony Skał Haligowskich, wyższych i bardziej stromych niż Małe Pieniny. Z Leśnicy do Szczawnicy dojdzie się piechotą w pół godziny, a z Leśnicy do Lipnika czy Haligowiec potrzeba około trzech godzin. Z Leśnicy do Szczawnicy brzegiem Dunajca prowadziła naturalna droga, którą mogły pokonywać nawet automobile, natomiast szosę łączącą Leśnicę z Lipnikiem zbudowano dopiero za mojej pamięci.

Wsie węgierskie – znaczy „przynależne do państwa węgierskiego, pozostające w granicach Korony Węgierskiej”, natomiast nie znaczy – „zamieszkałe przez Węgrów”. Dla Polaków jest to tylko językowa subtelność, natomiast Słowacy pedantycznie rozróżniają – co innego „uhorský”, co innego „mad'arský”. Uhorský – to węgierski w znaczeniu państwowym, mad'arský – narodowym. Na przykład „Uhorské kráľovstvo”, ale „mad'arský jazyk”. Słowakom to rozróżnienie jest niezbędne, skoro żyli pod węgierskim panowaniem przez dziewięćset lat, a przeszłość swojego kraju chcą opisywać swoimi słowami, jakże inaczej, przecież nie będą dzisiaj pisać o Słowacji per „Górne Węgry”, mimo że rozważania dotyczą czasów, w których pojęcie geograficzno-polityczne „Slovensko” nie istniało. W języku polskim nie wprowadzamy takiego rozróżnienia, bo to nie nasz problem; mówimy „język węgierski” i „Korona Węgierska”, czyli zwyczajnie Węgry, chociaż na ziemiach Korony Węgierskiej żyło wiele narodów niemadziarskich. W każdym małopolskim miasteczku ulica wybiegająca na południe nazywa się Węgierska, bo idzie ku Węgom – nazwa jest wieloletnia, znacznie starsza niż pojęcie Czechosłowacji i Słowacji.

Problem narodowościowy wśród chłopów ówczesnie nie istniał, w każdym razie nie ma na to przekonujących dowodów. Gdyby sto czterdzieści, sto dwadzieścia lat temu ktoś przewidział, że Szczawniczanie będą należeć do jednego narodu, Leśniczanie do innego, Szlachtownianie jeszcze do innego, zaś Lipniczanie do tego samego co Szlachtownianie (choć będą się inaczej nazywać*), a Szlachtownianie z racji przynależności narodowej będą wysiedleni, natomiast Lipniczanie pozostaną – to taki ktoś nie mógłby liczyć na zrozumienie i musiałby żyć sam na sam ze swoim prorocstwem. (...)

* Чьгтай: иначе назве їх Реинфус, бо сами – і тоты, і тамты – звати ся будут Руснаками.

Іван Красовський

ДОВІДНИК

Іван Красовський, ДІЯЧІ НАУКИ І КУЛЬТУРИ ЛЕМКІВЩИНИ, Довідник. Фундація дослідження Лемківщини у Львові, Торонто – Львів 2000. стор. 124, ISBN 966-95740-0-5

Книжка присвячена аналізу наукової, громадсько-суспільної і культурної діяльності 250 осіб (в основному лемків) від давніх часів до сучасності.

У вступній частині автор зазначив, що у 1944-1947 рр. Лемки пережили незабутню трагедію: їх насильно позбавлено права жити на рідній землі. Розсіяні по планеті, позбавлені можливості думати про власну історію, молоде покоління почало забувати імена славних предків, які несли колись у народ світло правди і науки. Щоби якось виправити цю ситуацію, правління Дослідження Лемківщини вирішило підготувати і видати довідник про вчених і культурних діячів Лемківщини. За роботу взявся наш історик-етнограф, автор обширної праці «Енциклопедія Лемківщини», лемко з села Дошно на Сяніччині Іван Красовський. Він створив картотеку діячів Лемківщини в яку внесено 250 видатних осіб. Робота над поповненням картотеки продовжується і готується друга частина довідника. Довідник складається з таких розділів: «Історія і етнографія», «Мистецтво» (живопис, скульптура, різьба по дереву і каменю, музика і співоче мистецтво), «Церква, культура», «Література», «Педагогіка, інші науки», «Українські вчені про Лемківщину», «Польські та чеські вчені про Лемківщину».

Б чітко опрацьованих довідках читач має змогу всесторонньо позна-

йомитися з великим вкладом синів західних Карпат у науку та культуру різних часів. Тут даний аналіз діяльності істориків Григорія з Сянока (XV ст.), Криницького Михайла (1797-1863), Торонського Олексія (1838-1901), Тарновича Юліана (1903-1977), як також сучасних дослідників історії.

Серед численної громади митців дана характеристика творчості живописців Дровняка - Никифора (1896-1968), о. Блажейовського Дмитра (нар. 1910), Мадзеляна Василя (нар. 1917), скульпторів Кавки Івана, Мандич Олени (1902-1975), Черешньовського Михайла (1911-1994), Львівських скульпторів – Одрехівського Василя, Миська Емануїла. Належне місце відведено лемківським майстрам різьби по дереву і каменю (М. Орісиқ, Г. Бенч, В. Шалайда, Г. Пецух, А. Сухорський, С. Феленчак, І. Дутканич, В. Грацонь, І. Гнатюк і багато інших). Серед творців музично-співочого мистецтва знайшлися Дмитро Бортнянський, Орест Турковський, Ярослав Полянський, сестри Байко та інші.

Відзначені церковні діячі: І. Прислопський, С. Сембратович, Архієпископ Адам, о. Митрат С. Дзюбина, Ярема Володимир (Патріарх УАПЦ Дмитрій).

Відділ літератури представляють: О. Духнович, О. Павлович, В. Хиляк, Г. Гануляк, І. Русенко, Б.І. Антонич, сучасні лемківські літератори.

Належне місце відведено українським вченим – дослідникам Лемківщини, серед них І. Вагилевич, І. Верхратський, І. Франко, В. Гнатюк, О. Кульчицька, Ф. Коківський, Л. Гец, О. Іванусів та інші.

Завершають «Довідник» бібліографія творів про наукову працю лемківських вчених-дослідників, алфавітний список 250 осіб.

Довідник - неоцінний скарб для Лемків, він не лише знайомить з діячами науки і культури які прославили Лемківщину, але і збагатили скарбницю світової культури. Немає сумніву, що довідник допоможе молодому поколінню краще пізнати минувшину і гордитись нею.

Довідник надрукований на високому поліграфічному рівні, з ілюстраціями, тиражем в одну тисячу примірників.

Петро Когут

Од редактора «Бесіди»

Чом взяло мя охота додати до вижше поміщеного омовління дашто од себе? А хоцьбы зато, же мал ем

замір омовити того видання, лем спизил ем ся. І коли отримал ем текст л. Петра Когута, маючы для Него велику пошану, не осмілил ем ся не скорыстати з пропозиції.

Поділям в основным переконання Пана Петра – што до цінности книжки, але з певністю не перецінял бым ю. І то не зо взгляду на дуже фактографічных помылок, а передовшыткым через тенденційніст Автора, конфесійну і інчу. Ведений такыма благородныма почутыями, Автор помішат в своім труді дуже діячів, творців нияк не звязаних з Лемковином (ани через місце народжыня, ани діяльности), часто – жебы придати ідеоольгічной, свідомостьовой клярвности Лемкам – „гілці“. Я барз ціну М. Вербицького, церковного композитора, тіж автора гимну України, але, на жаль, сам він нич спільного з Лемковином не мал. Гварят – од прибытку голова не болит, але што речут Бойкы, же вкрал ім Красовській різьбаря Емануїла Миська, ци Архієпископа Степана Сулика? І купу інчых. Но, нибы не мій то старунок, але...

Позерам на 53 страну Виджу знаеме лице отулене мантиюм. Підписане: Адам. Може Архієпископ Адам?!!! Традиция, за яком при того роду достоінствах не хоснуе ся назвиска, не звільнят Автора бодай од гречности (і ту не о саму гречніст ходит). Владыці Адамови посвячено 26 пенійок тексту, словом не спомнено о Його численных історичных дописах. Зараз за Владыком Адамом поміщений є о. Митрат Дзюбина Степан. Йому посвячено 60 пенійок. Очевидні, то справа авторской оціны осягнень. Але мі надтыркнути о тій оціні не завадит.

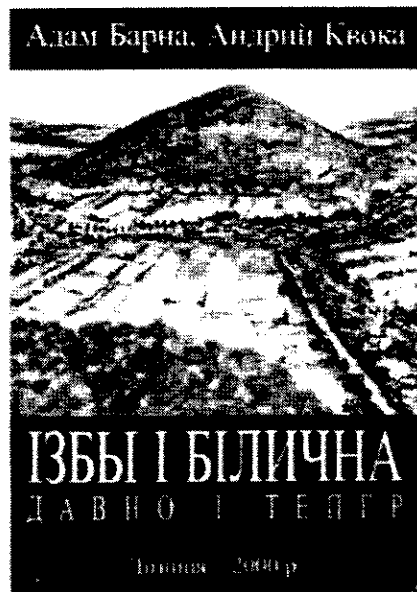
На стороні 58 сусідуют зо собом Філь Микола і Федір Гоч. Тот „остатній“ – знаний „Лемко з діда-прадіда“, тот перший – тыповий „Лемко слід Перемышля“ (аж і зза Перемышля). Йому Автор приділил 50 пенійок (+ гарду фотографію), ачий зато же „У 1942 році аступив до Української учительської семінарії в Криничі, де поряд з навчанням займався залученням юнацтва до ОУН“ Гочови фондунул Красовській 29 пенійок. Без фотографії. Певно не повело ся найти Гочовой знимкы. Вірте ми, напращу не мам нияких упереджынь до ОУН, коли діяла на власным терені, але...

В розділі „Література“ не повело ся ми найти Семана Мадзеляна, ци Федора Кузьяка, хоц мож там найти такых авторів, од котрых творів – за народным повіджыньом – пес бы ся вступок О поетах Володиславі Грабані

і Стефанії Трохановській надтыркнено лем серед загального тексту. Цижбы до четверых приведены, добрі знаных творців были даякы застережыня Автора?.. Но, а Олена Дуць і Олена Дуць-Файфер? Они обі іщы хыбаль выразні за молоды, хоц тота друга од десятиох уж років выступлят на сьвятової рангы конференциях, враз з так знаныма академіками як О. Мишанич, ци М. Мушинка, хоц... Незбаданы сут выроки Пана Красовского.

Може найдут ся вшыткы достойны чести во спомненій через п. Петра Когута „поповненій картотеці“?.. Я ся нашол в першым „меті“. Дякую! Лем чомси ем по роді з Білянкы, хоц брат мій старший родом не одтамаль. Штоси підозрене.

Добрі критикувати! Же мож бы тото перфекційніше зробити. Але ніхто інчий іщы не зробил (хоц знам, же працює над тым Богдан Горбаль, а по ним вельо мож ся сподівати)! Та стую уж пыск. І іщы раз подякую. Бо книжка ся придає.

Адам Барна, Андрій Квока: ІЗБЫ І БІЛІЧНА ДАВНО І ТЕПЕР, Лігниця 2000 р., Видавництво: Oficyna Wydawnicza ATUT, стор. 264, ISBN 83-87299-46-4

Дост чудні приступляти до омовліня той книжки, маючы на увазі попередне. Дахто, кому пришло бы омовити мої омовліня міг бы зауважыти – повіджме – меньший і білший сентимент (до Авторів, до самых книжок?) Але то цілком не так. Попередня книжка – то діло человека, якім понад сорок років, маючы до диспозиции (цілком під боком) університет-

схы бібліотека, такой професійні занятимат ся чым ся занятимат. Авторы „Ізб і Біличной“ – хоц еден з них пережыл уж шувні років і має на своїм конті пару выданых книжок – в творчій і видавничій справі сут порівняно, або цілком молоды. І інакше належыт підходити до іх діла – писаного більше серцьом як варштатом. Зрештом і темы прац, едн – сухій довідник енциклопедичного тыпу, друга – споминowo-фактографічна барвіста оповіст, сут непорівняльны. Та перейдемо до діла.

Не буду шыроко писал в роді „Добрі ся стало, же...“. Знаме вшыткы – же добрі ся стало! Же вышла наступна книга (бо в наших обставинах – книга!), яка представлят нам богатий змістово образ часткы нашой, отуленой штораз барже гмлом непамяти, коханої Вітчизны. Вышла зас з нашого кругу. Кругу, для котрого Лемковина і Вітчизна – то едн, кругу котрий, враз з предметом своей велькой Любви, приречений до знищыня, гордо і – видит ся – штораз міцнійше гварит, радит, бесідує – промавлят!

...І не до кінце годен ем згодити ся з... Авторами, коли во вступі пишут: *Едно ест барз цікаве, чом тота дост велика група людей, котра походить з едного кутика чудовой і прекрасной Лемковины, так мало переказує спомины (...) з історії своїх сел? – І дале – (...) не пишут о собі нич хоц знають добрі і красні писати.*

Як то – нич? А Василь Ван, Осиф Фрыцкій, Петро Ванько, Ольга Брелян – при ей жыттю слеза (зас) потекла мі по лицю. А Кирил Брелян, Параска Брелян? І вшыткы, котрым преці во вступным слові дякуєте. Ци то мало? Ци кажде село годне ся похвалити таким заангажуваньом? То правда – найбільше труду понесли Авторы. І хвала ім! Першому тым більша – же як не-Ізбян (а не Ізбянин!) взял ся за тот труд. Другому тым не меньша, же в генах лем наполовину Лемко, з любовію плекат тоту страну свого походжыня, котра є в більшій потреби. І хвала ім, але хвала і тым, котрых „вдовином грошом“ мали можливіст спомочы ся.

Мал ем уж перейти до фефраня, але красше скорше речы іщы о позитывах. Язык. – Далє (як в попередніх выданнях п. А. Барны) находиме його автентичне богатство – „отровил ся“ (а не „отрул“, як часто стрічаєме), „проруб потрібна“ (а не „потрібний“), гарды „щюсикы“, красне „троїх діти“, ци припосвняний „лубок“ на означыня „хоры“. Але попри

тым (же гультну уж до фефраня) – незрозумілы кінцівкы „-ий“ в родовым одмінку назывників. Мож в якісь мірі оправдати такой правопис деякых назывників яка выступуют лем в множині („люде“ - „людий“, укр. - „людей“), іщы в меньшій мірі – „чытателій“ („читателей“ з галицкого язычя і донешнього російского, та не мож ніяк оправдати: „граблій“ (грабель), „метрий“, „комперий“, „кермеший“. Не може быти „гваджельниця“, хоцбы з того взгляду же зараз попри ній выступує „гладжыня“ (114 стор.). А коли уж ходит о конвенцию – належало бы ся здецидувати: ци в часословах минулого часу мужеского роду писати кінцівкы „-ыл“, „-ил“, „-іл“, ци тіж „-ыв“ ітд. Писати в тым самым выданю, зараз попри собі і так, і сяк, наперемінні, як полетит палец – то кус неповажні. Добрі бы было тіж одступити од лучыня назывників з придавниками „на польскій лад“, де першы выступуют переважні як першы, а другы – як другы: „I wojna światowa“. В лемківским, як во вшыткых східньославянських языках, є одворотні: „I світова війна, „мадярска рівнина“ (до стор. 127).

Трафило ся в тексті шувні місц, яка мож зарахувати до „гумору зоштытів“, же приведу бодай два: - *Кус інакше было в Біличній, бо то была едн і тота сама парафія. (72); - а під ним налис „Невидомому Богу“ (58). (ци доправды так было написане під крестом?! – може „Невидимому“?)*

Трафило ся тіж кус блудів фактографічных, же приведу еден (бо неє місця). Автором *Дневника лемка ізъ Талергофа*, якого фрагменты (дослівні) поміщено (од ст. 97) не є о. Василий Курилло, а його сын Теофіль Курилло.

Чом, там де треба, не подано імена і назвиска автора окладинкы?

І то тілко фефраня. Выбачте мі го – *молю Вас, благаю!* То в мой натурі, але – думам – для нашого добра. А на будуче – там де я ся помылю (бо человек омыльний) – Вы звернийте мі увагу Бо фасон тримати мусиме! Кед хцеме жебы нас трактувано без прижмуриня ока. ...Зло барже мече ся в очы, добро видит ся натуральным. І так видят Вашу книжку Лемкы, переконаний ем о тым. Бо я тіж так виджу!!!

Барз милым детальом, котрий отверат книжку, є слово о. Любомира Воргача. Не лем з огляду на зміст, а і на факт же там ся появил. Одберат ся го як благословляня: *Ідте, Братя - Лемкы і творте волю Народу. Я з Вами. І так треба. Дякуєме! (пт)*

СТЕФАНІЯ ТРОХАНОВСКА

Зуфальство

наше зуфальство
надало румяности
квіткам
за пізно были
достережены

розсудок
вышол
напред нас
шкода
же не стрітили мы го
по дорозі

Правда

ніч
час падіня
і захопліня
літарня
понад хмарами
помогла
пізрити
правді в очы

кохати
чтити
бесчестити

істную
мам тоту певніст
пред хвильком
мя дйтхнено

До чорта

на розпаленым пецу
саджано
невірны жены
жебы
не пішли
до чорта

великодушніст
часами
дусит

Зо збірки „Мотуле“
перевьюл Петро Мурынка

Федор ВІЦО / ІЛЬКО СОВА З БАЮСОВА**Вода в лемківській
фразеології**

- В ложці воды бы втопил (не любить когоси).
- В решеті воду носит (робит даремну роботу).
- Вшитко му ішло долов водов (о кымси хто збідніл).
- До гати воду ліє (робит непотрібну, безцільову роботу).
- Достал з воды скірку (нич не отримал).
- Іщы вельо воды потече (нич ся дашто одбуде).
- Коли вода горі ся оберне (николи).
- Коломутит воду (робит замішання, сварку).
- Летит як вода в потоці (барз скоро дашто ся одбыват).
- Не заробил ани на солену воду (барз мало заробил).
- Нич прийде та вытече воды піл колоды (барз повільний).
- Остал як серед воды (без будякого маєтку).
- Піє як гуска воду (надмірні).
- Правды як воды в решеті.
- Росне як верба при воді (барз скоро).
- Як бы воду в гамбі мал (молчыт).
- Як бы воду палил (не іде діло).
- Як черчача вода (бесідливий).

Клопіт з дітми

Еден вдовец, котрий мал діти, оженил ся з вдовом, котра тіж мала діти. Коли побрали ся – Бог і ім дал діти. Мали отже троякы діти. Котрисого дня повадили ся они, вчынили великій гравк.

— Оле, бабо, пізрий што ся гын водит — гварит хлоп.

Пішла баба. А кед вернула, гварит:

— Мої діти і твої діти биан нашы діти.

Хлоп і Жыд

Хлоп і Жыд ішли з ярмаку. Дорога была далека і прикра, а хлоп мал на собі тяжку чугу. По дорозі вступили до корчмы посьнідати, та одзывает ся хлоп до Жыда:

— Пожыч мі дві короны, як прийду домів та ти оддам. А жебыс был певний, даю ти тоту чугу в застав.

Жыд пожычыл, взяв чугу і несе. Коли уж зблизжали ся до села, хлоп вытяг з кышені дві короны, оддал і подякувал Жыдови, же принюс му чугу.

(„Лемко“, Нр 1 і 3 з 1912 рока)

*был другій рай на землі
Карпати
лем гріхи не было
і люди выгнали не святи*

Стефанія Трохановска
Карпати